O Conaire, Padraic
An crann geagach

PB
1399
0355
C72

From the Library

of

PÁDRAIG Ó BROIN

An Crann Séasach

i. aistí 7 scéilíní le

Pádraic Ó Conaire

Cló na gCoinneal

44 Sráid Dasúin · Áth Cliath

Cuid agus Cé Fuigse

An Chann Séasach

trí caindle forosnat cach ndoracha:
fír, faicned, ecna.

Crann

An Crann Géagach

.i. Airtí agus Mion-Scéalta

ó Láim
Padraic Uí Conaire

Cló na Scoinneal
44 Sráid Darúin-Aċ Cliaċ
1919

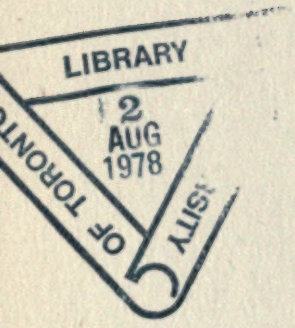

PB
1399
O355 C72

Áit na chuir i gcló do Colm ó Lochlainn : Dé Ciaé

Do'n Ċraoidín Aoibinn

an leabhán seo

mapaċ tú a Ċraoidín ní móide go mbéad aon
ġaeúilge ġá ṡcríobad in Éirinn into

SEO IAD NA H-AISTÍ ATÁ SAN LEABAR BEAG SEO:

Cuireadh	9
M'aral beag dubh	17
Croide-dhugadh na Cruinne	25
Sa gCoill	31
An Dúireacht	37
An bean dí ag an bruinneóg	43
Fleadh aoibinn	49
Deirc faoi chrann	55
An Sean-coiléar	61
Cnoc mo Chroide	69
Crann na Croiche	75
An Dreac atá f'an Abainn Mór	83
Slán agaib, a Cáirde	89

Cuimeaò

CUIREAD

Siubal uait liomsa, a Casa na Scarad, amac saoi na beannaib ársa maorda, saoi coillte duaibseacha siúmaire, tar sruthlánaib ceólmara, le bruach linnte suarach sléibe mar a scomhurdeann na milte éanlait; siubal uait liomsa mar tá an t-earrach ar fásáil, tá an fuil nuadh ag eirghe 'mo cuirleacaib agus do cuirleacaib-sa, tá na huain ag sinnce agus ag méradhghaire na bántaibh, an súgh ag eirghe i nghac luibh dá bhárann, boighe agus beatha i nghac gaoith dá séadann, gorad geanamail ó'n ngréin, na sréinte lághac cineálta i ndiaidh drochsíonta agus doicill an geimhridh. Cuir ort agus gluair liomsa. . . . .

Tréig an Cathair agus nóra na catharach; fsaoil díot anuas an brón agus an imnidhe agus an doilghear crorbe; cait díot reanghobail ghruamda do faoghail agus do geimhridh fada anróitigh, agus tar liomsa go breicidh tú an t-earrach aoibhinn ag teacht, go gcuirfidh tú aithne ar éanlaith na coille, ar mhonn-beithidighibh na nghort, ar feithidibh bídeacha na dtom, ar an mbreac n-a poll sroca, ar an gcoinin beag faiteach, ar an ngiarsiadh mear, ar an mbroc dárach, ar an sionnach, ar an ngrainneóig dealghnaigh, ar an iomrádh ruadh sa gcrann, ar an dobharchú i gcumar adhann; tar liomsa go dtógfar do chorbe bhúighe, go mbomhuighfear do theanmha, go leighfeocar do galar dubach, go bhailtighmid beirt faoi an earrach agus faoi aithbeóchaint an traoghail. . . .

* * *

Sé an chaoi a gcachamuid an cuid is mó de'n bealach de siubal cor; acht beidh an t-arat beag dubh linn, agus an

cárr slar uaitne sleoite ceannuis mé dó n-a diaid, agus ár n-earradhe uile go leir isteach ann iomnór nach mbeid ualach ar bit orainn má caitceann tusa díot an brón agus an doilgeas choidhe. . . .

Agus ní ualach mór béar ar an aral boct act oireas: ní beid air act rudai béar ag teastáil uainn i gcomair ár dturas—puball rinnear féin de seantreóil báid, le hrúcht agus slice na hoidhe coimeál amach uainn, borga agus áibhar bid ann agus sléar le n-a ullmú, dá fiora de'n treantreóil dá ndeárnar mo puball a dhéanfar dá leabaid tirim dúinn; read, fin a béar againn ar an scárr, act an cúpla rúsa tiubhar tú féin leat.

Nach againn béar an saogal! An bóthar breágh fada bán sinte amach rómainn gár mealladh agus gár nspiorad cun riubhail, cumhracht an earrais ag éirge anior ar an itir, tear bog ó'n nspéin, leoithne anbhear lochtaighe le boltaib aoibhe na créabóige agus na n-úrgar, agus mire agus tusa ag sluaisreacht linn ar ár gcomairle agus ar ár dtoil agus ar ár ruaimhnear.

Tiocfaid blátha de'n uile cineál amach ag baint bárr áilne dá céile. Gabfaid tusa ag tsnabadóireacht sna creagáin cloch ar toir na gcineál nach bfaca tú go minic ceana, act fanfaid mise liom féin leat-taobh an bóthair 'mo luidhe sa bréar, ag féachaint i n-áirde ar na néaltaib móra ómracha gá tsuabadh treasna na spéire ag an ngaoith, nó ag cur aithne nior feárr ar saogal na reangán, nó ag déanamh iongantais de'n triol lirpin sa lochán le m'air. Má déan aimhreas ar bit de, ní beid uaigneas ormsa fad is béar tú imeacht; act nuair tiocfar tú ar air, beid fáilte rómat, agus múinfid tú dom ainmneacha agus tréithe na bplanndaí baileóchar tú, ó'r agat atá an t-eólas sin.

Agus sluaisfid an beirt againn linn arís go dear ferd go dtiocfaid meadon agus lár an lae. Annsin tosfaid mise áit feileamhnach ar an bhorga, ar aghaid na spéine, agus cuirfimid cúpla uair de'n clog tart ar ár ruaimhnear. Damsid mé an t-aral de'n cárr, béarfaid mé slat coirce dó, tarraingeóchaid mé amach ár scuid féin ar an mbarca—arán agus im, cáise agus uaibheacha cruadha is mó béar againn i lár an lae—agus somnsid mé an lón ar an mbeirt againn.

Siubal uait liomsa, agus bogsamuid bótar go dtiocsaid an oidhe oiamn; gabsaid sinn thi bailte beaga seargha a mbeid solus i ngach tig, agus teine dhéag le seiceál ar an teallach thío an dorar forgailte, agus bean a' tige go gnótach ag ullmú proimne nó ag tabairt aire do'n naoidneán, nó ag cur an saogal thi n-a céile le bean comarsan; agus má séadann tú irteach i dteach díob, agus tú ag gabáil tart liomsa, b'féidir go dtiocsaid cineál uaisnir ort agus orm féin. Ach ni siú tráct ar a leithéid de chóct. Ni mairfeann sé aon achar. Imtigeann sé mar lóchran roimh an ngaoith.

Agus beidhmid ag imteacht linn ar ár rocamalacht, go sroicimid coill beag siumaire atá ar eólas agamsa. Ir annsin cuirfear sinn ár gcéad oidhe tarainn.

Crochaid mé an puball ar a cuid cliath. Cruinneóchaid an beirt againn bhorna. Faosaid mise teine i mbéal an puballi óir mise ir fearr cuige: ach caithfid tusa an chéid rin, agus an uile chéid eile bainear leis an saogal béar againn saoi'n sréin a fosluimi—beid mé crosta go leór leat mara mbeid tú i n-ann teine saod i nuis sliuc le cnaobachaid slara lá bairtise, mara mbéid tú i n-ann béile taithneamhach déanamh de seanchám agus cúpla creatán, an puball a chrochad ar na cliathaib, breit ar an aral beag dub ar maidin, laincir a cur air i gcomair na hoidhe, na leapracha a chóiriú, uirge follain aithneachtáil tar shoc-uirge, agus suantraig a gabáil dom má bionn a leithéid i n-earbaid orm aon oidhe!

Múinfid mé an méid rin d'ealadain an reachránaidhe duit. Ach i dtosach, ar chaoi ar bit, saosaid mé an teine, seobaid mé an sion-uirge, sléarfaid mé an biad, dearóchaid mé na leapracha—san go bfeicid tú dá leabaid sleóite compóirteacha luargacha déansar mé ar an creantreóil! Ni beid sonn ort taob ságail ar aon leabaid eile le do beó arís.

* * *

Ach tá faitchíos orm go mbeid tú roinnt srannfuigte an chéad oidhe bear tú liomsa sa scoill.

Cloisfid tú suaimeanna nár chuala tú ariamh cheana: coill siumaire atá sa scoill seo, agus bionn ceol ag

an ngiumair nac mbionn ag aon crann eile tá brárann—ceól caol cruaid ir minice bior ag an scrann rin agur é ag riorcaoineadh na marb. Má bionn saoit mór ann, cloiffid tú torman uaccárac i mbárr na scaoinséag rpionta—tairi agur ainrpiu na hoidce agur na coillte ag tógáil clampair agur acrainn, d'eile? Act má bionn an oidce ciúin, cloiffid tú a malairt de ceól ór do cionn, ceól bog ruanmar cuirfeadh dúnmardóir cun codalta. . . .

Cuirfid tú aicne fheirin ar caraimt nimheac uaigneac an trionnaig, agur é ar cóir bid faoi meadon oidce; ar gíog easlac an coimin; ar rgréac an girrfiaid; ar feadh truaigméalac na lucóige coille, agur í i ngreim; act 'riad éanlaith na coille ir mó cuireas ort go mórmór roim an lá. Can beag nac n-aicnigim féin, 'ré rin toruigeas an obair, act go bfuil ceól aige atá ancoramail le ceól na rpideóige—act faimic, má bionn tú 'do dúiseacht ag éirteacht le aon fuaim d'fuaimeanna oidce na coille, cuma cé'n luchóir béas ort nó méala, ná dúirig mire ar a braca tú apiam: má dúirigeann, cheid mire ann, go cloiffeas gleó ra scoill nac gcloirteas ann act go hannam. . . .

Tiocfaid an céad léas de rolur an lae. De réir a céile tiocfaid bríg agur borrad agur fumneam i gceól na n-éan. Cineócaid rinn, agur ceól n-ár gcorpde agur ar ár mbéal féin. Buailfimid irteach ra scoill, agur má bionn aon nac linn beid comnin maic againn i scomair ár mbuicfarta.

Ni beid an ghian i bfad n-a ruide go mbeidmid ar an mbóthar arir, agur gluaiffimid linn gan buaid gan boicheall, mire agur tura agur an t-aral beag dub; agur nuair tiocfar tear ran ngréin, amac faoi meadon an lae, tofraid rinn an áit ir feileamnaige le n-ár rsit a leigint agur le béile a caiteam.

Agur cuiffimid laethe breágta ghéine an earrais tart ar an dóig rin go rocair ruaimneac rárta. . .

* * *

Cirig, a Cara na gcarad, tréig an cathair agur an imnide, agur riubal uait liompa amac faoi'n bráthach. Tá a lán agam le bronnad ort: ruaimneas agur

rocaṁlaċt, ronar agus fáṙtaċt, eólar agus aiṙne ar ṁór-mioltaiḃ agus ar ṁionn-mioltaiḃ Dé, aoiḋeaċt agus aoiḃneas—agus an ġaoiṫ anḋeas ċuiṙṙeas as ġáiṙe tú ġiḋ tṙom do ċṙoiḋe anoċt. . . .

Má tig báiṙteaċ agus ḋṙoċṙion oṙainn nó ṙioc agus ṁeaċta ar a ḋtṙáṫ, béaṙaiḋ mé foṙġaḋ agus folaċ ḋuit naċ n-aiṫneóċaiḋe tú má'ṙ fliuċ tiṙm an lá, má'ṙ fuaiṙ meiṙḃ an oiḋċe go ṙġaoiliḋ tú anuas ḋiot an bṙón agus an ḋoilġeas cṙoiḋe ata oṙt anoiṙ. Má aiṙiġeann tú tú féin as eiṙġe túiṙṙeaċ, nó uaiġneas na hoiḋċe as cuṙ oṙt go ṁó-ṁóṙ, tig linn annṙin ár nḋóiġ, agaṙḋ taḃaiṙt ar ṙṙáṙoḃaile éiġin, ḋul iṙteaċ i ḋteaċ óṙta, fuiḋe coiṙ teineaḋ ann, fion Spáinneaċ ól ann, aiṙne ċuṙ ar ḋaoine ann, comḷuaḋaṙ ḋéanaṁ ann, an oiḋċe ċuṙ ṫaṙt ann—nó imteaċt linn ar ár mbealaċ agus ar ár fliġe féin aṙiṙ.

* * *

Ciniġ a ċaṙa na ġcaṙaḋ agus ṙiubal uait liomṙa go leiġṙiġiḋ mé do ġalaṙ ḋubaċ. Cuiṙ oṙt agus ġluaiṙ liomṙa amaċ ṫaoi na beannaiḃ árḋa maoiḋa, ṫaoi ḋoilliṫe ḋuaiḃṙeaċa ġiuṁaiṙe, ṫaṙ ṙṙuṫánaiḃ ceóiṁaṙa, le bṙuaċ linnṫe ṫuaṙa ṙléiḃe maṙ a ġcoṁnuḋeann na miltе éanlaiṫ.

Siubal uaiṫ liomṙa agus ná déan aon ṁoill. . . .

m'aral beas dub

m'asal beag dub

I gCinn Mara bíor nuair ,cuireas aithne ar m'asal beag dub i dtosach. Lá aonaig bí ann, agus bí sé n-a seasamh annsin coir clasóe agus a tóin le gaoith, gan áird aige ar an saogal ná ag an saogal air. Acht cuir mé séin suim ann ó thús: Bí asal uaim, bíor cuirseas de'n triubliód—nach n-iomchódach reisean mé séin, agus mo mála agus mo cóta mór, agus gach aon tsórt? Agus cárd fíor nach bfuigfinn saor go leór é?

Cuireas tuairisg an t-é ar leis é, acht b'éigin dom an baile a cuartú sul má fuaireas é. Taod amuig de teach órta bí sé, agus é ag gabail suinn ar pinseacaib.

Dar pmorta! Díolfad sé an t-asal. 'Tuige nach ndíolfad dá bfuigead sé a luach? Sead, a luach; deaman cumánta piginn bí uaid acht a luach; agus ar móis, marach com crádóe ir bí an saogal aige, ni fsaffad sé leis go deó—diabal fsafad! Asal breag ós d'féadfad fice mile cur de go péid sa ló! Dá bfuigead sé glac coirce, uair sa mi, ni béad capall-nára sa tír d'féadfad coinneál suar leis—deaman capall!

Cuadamar beirt ag féacaint ar an asal.

An molad dus an fear siubail dó! Ni faid asal ann asiam, ó táinic an céad asal go hÉirinn, bí com fsofánta leis, com ciallmar leis, com faddreachnuigeac leis——

"Bfuil fíor agat nór atá aige?" arr fear a molta, "dá dtugtá sráimin beag coirce dó ar maidin, cuirfead sé cuid de i dtaisge ar faiccior go mbéad sé gann lá 'sa n-a bárac. Dar a bfuil de leadraib beannuigte san Róim cuirfead!"

Rinne duine éigin gáirid. D'ionnsuig an fear siubail é.

"Cé 'n gáirid sin ortsa, a plaróce?" arr an fear

fiubail. "Tá fé com ciallmar fin ir so scuifeann fé cuid dá cuid coirce i dtairge: nac minic bi mé féin com gann fin 'r so mb'éigin dom foinnt a goid uaid—marac an t-aral fin ir minic déad ocrar orm féin agus ar mo dáréas ingean. . . ."

O'fiafruig mé de an n-acneócad fé cuid na scomarran dar cuid a márgirtin.

"Tá fé com cneasta leir an rasarc," arra mo duine, "dá mbéad an uile beicidéac eile mar é ní béad call le clarde ná rsónnra, fál ná múta—deaman call."

Bi fluag mór bailigte timceall orainn faoi feo. Bi a clann féin ann—ní fior dom an raib an dáréas aca ann, act an méad bi—ní carfaide orit i n-aon ball eile i nEirinn fsata páirde bi com giobalac falac fméarta leó, agus gac duine aca nior mí-múinte ná an duine eile. Bi a bean ann, i cor-nocd, ceann nocd fiadánta. . . .

Cuir fire irteac ar an scainnt.

"An cuimneac leat an lá a fpeadair," ar fire le n-a fear, "an cuimneac leat an lá a ndeaca fé amac ra fnáim ran abainn gur cuig fé Micilin bocd bi ag imteact le fruit i dtir?"

"Tuige nac gcuimneócainn air?" ar feirean; "fead a Saiod, agus an lá taimigead cúig punnt dom air ——"

"Cúig punnt," ar fire liomra, "fuair fé an cúig punnt air, cúig fobaran buide irteac i lár a glaice ——"

"Mi'anam go bfuair," ar feirean ag cur irteac uirri, "bi an t-airgead annrim agam, mo glaic, agus an marsad déanta ——"

"Act nuair connaic fé an t-aral bocd," ar fire, "agus na deóra leir so rabamar ag rsarad leir, nior féad fé gan an marsad bfiread."

"Cirt!" ar feirean, "labair so póid adeirim! Nil focal dá bfuilmid a rád nac dtuigeann fé. Féac an cluar acá air!"

Tairg mé punnc ar an mbeicidéac iongantac feo.

"Punnc!" ar an fear fiubail 'n-a feandéic.

"Punnc!" ar a bean.

"Punnc!" ar an dáréas ingean i n-aoinfeact.

Nac orra uile so léir bi an t-iongnad! Cruinnigeadar tart orm, agus iad ag baint lán na rúl aram. Rug

páirde ar mo cóta; nuz páirde eile ar mo bhírde; nuz an té dob óize díob ar zlúin orm. Cuir páirde eile díob lám irteac i bpóca mo bhírde: ár nóiz, ní raib an chéatún act az féachaint an raib an punnt féin agam—act ni punnt fuair ré act leadóz faoi 'n zcluair agur ní ó mbóidhe na mbóidhe é!

* * *

Caithniz an t-aral beaz dub liom go mait. Déanfad ré cúir. D'iomchóchad ré cuid de'n bóthar mé. Agur d'féadfainn é díol uair ar bit a mbéinn tuirseac de.

"Punnt," arr mire arís.

"Tá punnt," arr an fear riubail.

"O bó! bó!" arr an bean, "m'aral bheaz díolta ar tá punnt!" agur torniz zá caomead go deórac.

"Ar punnt," arr mire.

"Ar punnt—agur ré pizne an duine do na páirdib."

Socruizead an margad rim. Tugar an punnt dó Tugar ré pizne do'n uile duine dá claonn di cart orm. Annrin toruiz an bean as zlaodac ar Seámin agur ar Éimin agur ar Taimin, agur ní fior dom cé méad eile. Ni raib bacac ar an aonac nár tuz a clann cuzam agur iad uile go léir go bazarcac rzréacac. An zleó di aca! An t-achann agur an ri-rá agur an púille-búille di cart orm! Duine aca a rád nac ófuair ré féin pizinn ar bit agur an réal zeal faoi 'n teanzaid aize! Duine eile a rád—ní béad fior agat céard di aon duine a rád, nó as iarraid a rád, leir an achann di cart orm.

Mo mairz nár tugar an dá punnt dó i dtosac zan bacad leir na péirinib rin!

* * *

D'fázar an baile faoi zradam.

Di mé i n-áirde ar bruim an arais, an fear riubail i nzreim ran adartar ar mo láimh deir, a bean i nzreim ann ar mo laimh clé, an rzata páirdí 'n-ár dtimceall agur zac aon déic uata!

Lean cuid de buacaillib an baile rinn, agur a comairle féin as zac duine aca dom. Cuiread an t-aral i zcomórtar leir na capaill-rára ba mó dá

raib trácht orra an trát rin; dubhradh liom beit ar m'aire, nó d'imtheódadh ré leis agus nach bfeicfidhe arís choidhche é; moladh dom an biadh reo agus an biadh úd tabairt dó—ní raibh spreann aca ariamh, filleadh, go bfaca[d]ar mé féin i n-áirde ar m'aral beag dubh agus an lucht riubhail dom cionlacan!

Acht cár mhiste liom? Nach raibh an t-aral agam agus a leithéid de beithbheach ceithre scor ag tearbháil uaim le fada an lá?

An féidir cur-rior a dhéanamh ar an scaoi rsar mé féin agus an t-aral leis an lucht riubhail? Chaitheadar uile go léir lámh liom naoi n-uaire i ndiaidh chéile; labhair an uile duine dioh go min péidh agus go bladharach mealltach leis an aral. . . . Do h-innisgeadh a thréithre dom rá reacht. Dhaineadh seallad dhom beit láthach cineálta leis, slaic beag coirce tabairt dó nuair d'féadfainn é, spreim féin bhonnadh air ran oidhche, agus ar m'anam gan an maidhe imirt air. . . . .

Annsin nuair bhiomar ag rsaradh ó chéile, tógadh an t-olagón. Torruigh an t-adhairt. Cuidigh an máthair leis. Lean na páirtí dhe, gur lionadh an coill mór-dtimcheall oraimn leis an scaoineadh caol cruadh do rinneadar.

Dhi mé liom féin faoi dheifeadh, mé féin agus m'aral beag dubh.

D'imthigh ré leis n-a chor-n-áirde gur fágamar an coill 'n-ár ndiaidh. Shílear go raibh tosa margaidh agam: cá bhfuigfidhe aral dhi com beó rsoránta le m'aral beag dubh?

Acht nuair bhi an coill n-ár ndiaidh, bhi port eile aige. Cor ni chorrócadh ré. Shílear é bladhar agus é mealladh le binn-bhriathram. Ni raibh áird aige orm. Shílear é bogadh leis an mbata. Cor ni chuirfeadh ré dhe, acht é 'n-a fearam annsin i lom-lán an bháthair.

Chuaidh daoine thairt, cuid de lucht an aonaigh agus iad rsléipeach go leór.. Moladh dom é reo théanam leis; moladh dom é ríbh théanamh leis—acht nuair mhol duine aca dom é iomchur rsathamh de 'n bealach, bhris ar m'fhoighidh agus chuireas cloch cloch n-a diaidh

D'éigin dom ra deifeadh theacht anuas agus—read, é tharraingt 'mo diaidh i n-agaidh a chor agus a chinn. . . .

Nach mise chuir na deásbaidheacha leis an bfear riubhail dhil a leithéid de beithbheach liom!

Acht ni raib re i brad sur tug mé rud airgead faoi deara. Bi ré faiteach agus ni cuireadh aon nid faitcíor air acht an ceól sníthear an gaoith i ngéagaib crainn.

Ni cúirse gabadh ré irteach faoi géagaib na gcrann bi ar leab-taob an bóthair, ná cailleadh ré an rpadántacht agur ir ar éigin d'féadfaidhe é coimeál. Cuireadh ré cluar air féin i dtorach; annrin chaitheadh ré é féin ar nór madra béadh tar éir teacht ar an uirge; agus rul a mbéadh fior agad, béadh ré ag imteacht leir n-a feirge-glinte. Bi liom.

Ceangail mé de geata é. Irteach liom ra gcoill. Bain mé lán mo gabail d'úrbuilleadhair. Rinne mé fleasg de, sur cuir mé faoi n-a muineál agus ór cionn a dá cluair é nuair bíomar ag imteacht ar an gcoill.

An beithbeach bocht! Ni faca tú ariamh acht an riubal rinne ré. Nior ceap ré acht go raib ré ra gcoill i gcomnaidhe leir an ceól bi 'n-a cluaraib. Nuair rhoicheamar Baile Uí bhíodcáin, támic muinntir an baile uile go léir amach go bheicfidir an t-iongnadh— mé féin agus m'aral beag dub a raib an corróin chaobach ar a ceann. . . . . .

Tá an t-aral beag dub agam go póill agus beró go scaillfear é. Ir iomda mile fada cuireamar dinn le céile faoi fearrainn agus faoi báirtig, faoi rioc agus faoi rneacta. Sgar ré le cuid dá thoch-nóraib leir an aimrir—rud nár eirig liomra déanamh. Agus rilim go bfuil a fior rin ag m'aral beag dub com mait le duine. . . . . .

Acht ni faca tú ariamh acht an eirge 'n-áirde tá ann ó ceannuigear cárr beag slar uaithe sleóite dó! Ag dul i n-óige atá ré, an beithbeach bocht!

Cnoiðe-bhuðaò na Cruinne

CROIDE-BRUIGAD NA CRUINNE

An raib ré n-a lá?

Ar oigailt na rúl dom connaiceal réaltog mór geal croctha ar an rpéir ór mo cionn n-a locrann áluinn aoibinn agur i ag vealltram anuar orm tri lom-géagaib crainn cuinnreóige bi le m'air; bi bealac na bó cinne n-a bodar airgid trearna na rpéire—an té go mbéad a anam n-a dúireact i gceart cirdead ré na cluaigte aingeal ag gabail an trluge rin; réaltog eile nár aithnigeal ag bun na rpéire coir, agur leir an rpréacarnac bi ón réalt rin filteá go raib ceól neime gá gabáil aici act nac bréadrad an ceól rin a clor mar geall ar locc éigin daonna ar do cluair nó doo croide féin.

Corruigead na géaga loma bi ar an gcrann cuinnreóige ór mo cionn; corruigead gac luib agur lur dá raib tart orm; read an gaoic imearg na gcraob dar leacra, act ni cheidimre a leicéid, agur nac bruil an oiread de'n ceart agamra a rád nac cumhact raogalta, nac i an gaoic bi ag véanam an gnim ir tá agatra a malairt a rád?

Bi an oidce com ciúin ir a braca tú amach, gan rmacam ar aér, gan corann dá lagad, gan cuaim dá laige le clor, go dti gur coruig an ceól reo rna craobacaib—má ceapann tú gurb é ceól na gaoice bi ann an mirde duit innreact dom cé'n caoi ar cualar mar bead na milte mile fear beag bideac ag tarraimt riorda thicleannac ar an bréar reórdé le m'air?

An gaoic imearg na gcrann! A amadáin an traogail reo . . .

Cuaim eile: crann mór crócapaill bi ar mo láim deir agur d'eirig corann rna craobacaib b'uactaraige dá raib air. Bi rud mór trom éigin ag cuitim anuar ar talam agur ag bualad i n-agaid na ngéag agur na gcraob bi roime ra trluge. Céard bi ann? Bi an

ceól bí ma lomgéagaib ar ball beag cart faoi reo, agus an oíche com ciúin le aon oíche dá dtáinic ariam agus gan fuaim le clos act an toirann reo bí i n-airde i ngéagaib uactaraca an crainn crócapaill—rud mór trom éigin ag cuitim anuar ó chaoib go craoib go mall agus go millteach i gcúinear na hoíche . . . Táinic rgannradh ar mo chroíde agus mé 'mo luige annrin faoi'n gcrann ran oíche ; act ní rgannradh raogalta táinic orm. Ní head ar cor ar bit act uaman roim comactaib diamra nár cuigear . . .

Bí ré ag cuitim anuar, ag cuitim anuar i gcomnaide agus an toirann bí uaid ag oul i méid gur ceapar go raib aingeal nimheac fearrgac ag caiteam péaltóg liom nac raib mé dílir do m'anam féin . . .

Sa deireadh cuit an rud le m'air. Ar lic cuit ré —an toirann rin i gcúinear na hoíche! Agus gan ann act cró-capall, an ceann deireadh dá raib ar an gcrann filim.

Dúirgeadh éan beag ra rgeic. Bain an créatúr boct creatad ar féin. Cug léim ó'n gcraoib go bruair áit comnaide agus codalta dó féin ar chraoib eile. Ní facar féin é act bí fior agam go nveárna ré mar dubhrar, mar cuir ré dá giog uaid ceann ar gac aon chraoib rul má táinic a fuan agus a fám-codlad air arir. Gan eile bí ann, ubladán de cméal nac breicteap agus nac gcluinteap act go fíor-annam, agus cuir reirean cor coduamánta de. Labair ré go codlatac agus go cúirreac n-a canamaint féin, díreac ir dá mbéad ré ag iarraid cur i gcéill de mioltaib ir d'éanlait na hoíde cé'n doiligear bí ar a chroíde go raib a cinnead beagnac rguabta de talaim na hEireann. Act níor tugad aon áird ar a glór ná ar a brón act an oiread ir tugad ar glór luinduib cuir an céad riolla dá ceól ácarac féin de.

Agus bí a lán eile de clannaib na ngob agus na rgiacán ann a dúirig, agus cuig cor agus rinne ceól de réir a nuírcair, act nac raib eólar beact agam féin cé na treibeacaib de feact rgór dár díob iad. Ní raib d'eólar agamra act gur dúirig gac ceann díob : gur cuig cor, gur labair ar a nór féin ; cuige ar corruigeadar agus cuige ar labradar agus gan baogal air beit n-a lá ?

Bí ағаł ceaŋgailte i n-aice liom—m'ағаł beaŋ duḃ féin. Bí ré n-a luiġe ar an talaṁ ġan cor ar. Ċoŋ reirean a ċeann aġur labair ré ġo briośmar dána. Rinne bó bí rġaṫaṁ uaim ġéimneaċ. Rinne reaṗṗaċ reiṫeaċ. Rinne caoṗa méiḋleaċ. Rinne mé féin bṗón aġur boilġeaṗ. . . .

Aġur bá bruiġfinn i ġceaṗt é, bí an raoġal móṗ aiṫeaċ reo aġ déanaṁ bṗóin. An réaltóġ bí croċta ṗa ṗréiṗ ḃoiṗ, an cṗann a ṗil a ċṗó deiṫeannaċ, an t-éan a ḋúiṫiġ aġur a ċan curo bá curo ceóil, an t-ainṁṫe labair ġo huaiġneaċ ṗan oróċe—aġ déanaṁ bṗóin aġur ornaiġail bíoḋaṗ uile. An ḋoṁan móṗ tacaċ féin, ṗinne reirean ornа ċom maiṫ le cáċ. . . .

Aġur mé féin, ċoṗṗuiġ mé. Leiġ mé ornа. Labair mé:

"A Día Móiṗ na Gloiṗe!" aṗṗa miṗe. . . .

Annṗin cuiṗeaḋ i bruiġṗint ḋom ġo raiḃ mé i bṗiaḋnaiṗe ceann de na mioṗḃúilteiḃ iṗ mó bá bṗuil ann, ġo raiḃ mé aġ réaċaint aṗ aġur aġ éiṗteaċt leiṗ an raoġal ġá ḋúiṫeaċt, aġur ní ḋúiṫeaċt na maiṫne é, aċt an ḋúiṫeaċt táṗluiġeaṗ tṗáṫ éiġin ġaċ oróċe ṗa mbliaḋain nuaiṗ ċuiṗeann ġaċ nió bá bṗuil beó aṗ ḋṗuim na talṁan coṗ aġur ornа de. An tṗáṫ céaḋna ġaċ oróċe déanann ġac luiḃ aġur éan iṗ ainṁṫe iṗ ḋuine an bṗón céaḋna—aġur cé'n tṗáṫ é ṗin aċt an tṗáṫ céaḋna aṗ ċoġ Luciṗeṗ a meiṗġ le ḋul i n-éaḋan an Dé ċṗuċuiġ é. . . .

D'ṗéaċ mé aṗ an réaltóġ bí aṗ croċaḋ ṗa ṗréiṗ ḃoiṗ; d'ṗéaċ mé aṗ an ġcṗann ṗil a ċṗo deiṫeannaċ: d'ṗéaċ mé maṗ a raiḃ an t-éan labair ġo boilġeaṗaċ aṗ an nġéiġ:

"A Día Móiṗ na Gloiṗe!" aṗṗ' an réaltóġ.

"A Día Móiṗ na Gloiṗe!" aṗṗ' an t-éan.

Aġur annṗin ṫóġaḋ mo ċroiḋe aġur m'anam ġo nḋubṗaṗ féin de ġuṫ móṗ dúṫṗaċtaċ."

"A Día Móiṗ na Gloiṗe!"

Aġur ċuiṫ mo ċodlaḋ oṁ aṗiṗ. . . .

SA SCOTT

sa gcoill

Bí an gnían ag dul faoi nuair fhoicfear an coill, mé féin agus m'athair beag dubh agus an cárrán glas gleoite, agus ní fada an t-achar go raib áit tofta againn leis an oíche cun tarm.

Bí ré deacair áit níor feileamhnaighe fágáil. Bí fuidlán crónánach ann le mo chorp a nigeachan tar éis an lae agus fuarán fior-uisge i bpogur dom leis an tae, a déanamh. San tráth ar áilneacht na foraoise, ar na cromnte móra árda beithe bí ag cur culaith úir orra féin i gcomhair na bliadhna, ar barlóigaib dubha na bruinneóg ná ar na pairtíb de folur óndha bíod ag teacht agus imteacht imeartg na fean-chrann.

Agus nach orm bí an tuirse! Bainear an cárrán de'n athair. Ceangail mé an tsnian dá choir torarg, agus an ceann eile bí de'n cárr ar eagla go n-imteódaí ré ar fuaraeam uaim ar fud na coille i gcaitheam na hoíche. Annsin cóirig mé mo leabaró ar an dóig seo: chroch mé piorra de fean-treóil bí agam faoi'n gcárr go raib leabaró dear compóirteach luargach agam, agus gan baogal fearfainne orm dá faroe dá bfanfainn ann, mar tógar an cuid eile de'n treóil ar chiathaib ór cionn an cárr. A fárú d'ár ar sniomacht ná ar focamhalacht ní raib ag aon fear tairgil aniam.

D'imtig liom annsin gur bailig mé mo lándóthain de bhorna agus de mionn-dómuid, lion mé mo canna beag fraín le fior-uisge, d'fanuig mé teine ag béal m'áruir agus chroch mé an t-uisge ór a cionn. D'fan mé annsin ar mo gogaide ag freastail ar an teine ar mo fuaimneas. . . .

Calaóa faoi leith teine dómuid a fadú, go mór-mór faoi'n sréin. Ní mór duit an mionn-bhorna a togad go cúramach agus gan aon cuid de'n dómuid bog glar cun uisce go mbeid borrad maith innti. Má cuireann

beiḋ tú gan teine gan ṗó-aċar. Bíoṙ ṗéin cuiṙde go leóṙ aṙ an gcéiṙd, agus i gceann leaṫ-uaiṙe bí coiṫeán aga a ṙóṙṫóṫaḋ maṙṫ móṙ. Nuaiṙ ċaiṫmn piora áṁuiṫ iṙṫeaċ ann ṫúnainn mo ṫá ṙúil ag ṙéaċaint an aiṫneóċainn cé'n cineál áṁuiṫ bí aga aṙ a balaċ agus é gá ṫóiṡeaḋ. Agus tá balaċ ṙaoi leiṫ aṙ gaċ cineál áṁuiṫ—uaiṙ, ṙuiṁneóg, cuileann, caoṙċann, ṙeaṙnóg, iuḃaṙ, giuṁaiṙ—an té mbíonn an t-eólaṙ ceaṙt aiṡe ṙéaḋann ṙé iṁneaċt ḋuit cé aca áṁuiṫ atá agat ṙa teine. Ach ní ṙaiḃ an t-eólaṙ beaċt ṙin aga-ṙa—ní ṙaiḃ mé aċt 'mo ṙiṁṫiṙeaċ. . . . .

* * *

Níoṙ ólaḋ aṙiaṁ cuṙún tae níoṙ ṙeáṙṙ ná an tae ṙinne mé an oíḋċe ṙin ṙa gcoill. Molaim ḋuit, a léiġteóiṙ, do ċuiṫ tae ṙliuċaḋ aṙ an ṫóiṡ céaḋna. Seaḋ, agus é ól i nḋoiṙe coille le cuiṫim na hoíḋċe. . . .

Bíoḋ an t-uiṙge aṙ ṙiuċaḋ agat, agus cuiṙ an tae iṙṫeaċ i ṁála beag lin-éaḋaiġ, agus cum an ṁála iṙṫeaċ ṙa gceann. Má ṙáġṫaṙ ṙó-ṙaḋa ann é—iṙ leóṙ ṫá noiṁéaḋ má bíonn an t-uiṙge aṙ ṙiuċaḋ i gceaṙt—baiṁ an ṁála lin-éaḋaiġ aṙ an áṙṫaċ, cuiṙ ṫo ċuiṫ baiṁne nó uaċtaiṙ ann agus ṙáṙóċaiṙḋ an ṫeoċ ṙin cú má'ṙ féiḋiṙ cú ṙáṙú aṙ ċoṙ aṙ biṫ.

Saṙuiġ ṙé miṙe aṙ ċaoi aṙ biṫ: b'ionġantaċ maṙa ṙáṙóċaḋ ṫeáġtae, aṙán agus im úṙ agus uiḃeaċa puġaḋ an lá céaḋna mo leiṫéiḋe t'ṙeaṙ taiṙḋil. . . . . Seaḋ, ḃéile ṙáṫaċ maiṫ aġ ṙí nó aġ ṙí-ḃaṁna an ḃéile ṙin aċt é ġléaṙaḋ ṫó féin le cuiṫim na hoíḋċe i láṙ coille cṁaoḃaiġe agus óiġe na bliaḋna ann le aiṫeaṙ ċuṙ aṙ a ċṙoíḋe le méaḋ a hionġantaṙ.

Fuaiṙeaṙ féin blaṙ na meala aṙ gaċ aon ġneim aṙ ċaoi aṙ biṫ—ní ṙaiḃ tae ann gur ṙliuċaḋ mo ċuiṫ-ṙa, ní ṙaiḃ aṙán ann gur ṙuiṁneaḋ m'aṙán-ṙa, agus ṙáṙuiġ blaṙ agus balaċ agus ḋaċ an ime bí agam aon im ṫá nḋeáṁaḋ aṙ uaċtaṙ aṙiaṁ. Níoṙ ṁoċuiġeaṙ aon niṫ agus an ḃéile ṙioġḋa ṙeo gá ċaiṫeaṁ agam go raiḃ ṙé 'n-a ḋub-oíḋċe agus laṙṙaċa mo ċeiṁe áṁuiṫ aġ ḋaċú na coille móṙ-ċimċeall oṙṁ.

Gaḃ mé aiṁṙán annṙiṁ liom féin ṙa gcoill le teann áċaiṙ. . . .

níorb fada ann mé go gcuala mé agus go braca mé na hiongantair.

Cuaid an teine i méad. D'eirigead teanga de laraib caoil fada aniar agus biod ag iarraid ioctar na ngéag a pógad agus gan aon teanga díob ar aon dat ná ar aon cuma. Bi datanna ar na larracha sin nach raib le feiceál i n-aon tuar ceacta aniam, agus dá mbéad an t-eólar agam d'féadfainn innreacht cé'n cineál átomuid ar ar fár gach laraib díob. Act ni raib t-eólar sin agam an uair sin farsoin.

Cuiread fiadántar agus rgnéacaoil na larracha uaman ar do chorde. Má bi dat faoi leit ar gach laraib díob de réir a dunúir, bi ceól faoi leit ag gach laraib díob fheirin, agus níor fánuigead a gceól ná a bfiadántar riú act ag teanga mná nimnige. . . .

Ceól na n-átomuid n-eagrannail, agus mo ceól féin, agus an caoi laraid ruar an coill mór timceall ar an teine ba riocair leir an dáil éanlaith bi tart ann. Dá n-abrainn go raib níor mó ná rice cineál díob ann ní fitim go mbéinn ag déanam aibéire. Díodar annrin tart ann ar na craobacaib go rocair marbánta: ní béad ort act eirge agus lám a fineád amac uait le breit ar doraén díob. Rugar féin ar ruar le deic geinn de dhuideógaib gan aon duad. Car mé a muineál agus fáit mé irteac i rac iad, agus ir mait an béile sinne mé díob n-a diaid rin. . . .

Act maidir le m'aral beag dub—ní fior dom an codlad nó cuirpe nó dicleagad bi air; níor cuir ré ruim dá lagad i n-aon nid dá raib 'n-a timceall act é com rolamanta diamair le árd-conrtábla go mbéad prionúnac poiliciúeac i ngreim aige.

Ni raib fonn codalta orm agus d'fan mé tart ar an teine, ag bailiú bruscna agus mionn-átomuid agus zá dóigead go raib an lá ann beagnac. . . . .

* * *

Bi fáinne an lae ann nuair connaic mé an t-adac airgeac faiceac ag déanam orm. Sileas i dtorac go mb'é deaman nó ainrpiorad na forsaire bi agam ann—ir corp-uair connaic mé duine com bideac mi-cumca leir. Ni raib ré car ceithe troigte ar aoirde, agus

filleá dá dtagfaidh fmacam maith gaoithe faoi go fgubhfaidhe de dhuine na talmhan é.

Bi fgeóin n-a dá fúil.

"Céard tá ort, a duine?" arfa mife, "an amhlaidh a connaic tú taibhre nó taibhre?"

Nior tuig fé fheagfa orm. Ni deárna fé act féachaint 'n-a timceall go fgáthmar; act ni rómham-fa bi an t-uachdar air, mar ful ar féadh mé ceirt eile cur air, irteach leis faoi'n gcárrthin go ndeacha fé i bfolach ann.

Nior chuir mé irteach air.

I gceann leath-uaire nó mar fin chualar an glór beag aith.

"Ar fon Dé," arfe an t-adhaic, "agus ná hinnis di cá bfuil mé má tagann fi an bealach feo," agus é com heaglach le aon duine dá bfaca mé afiamh.

Ni raibh fiof agam cé bi ar a cóir act cuigear an gceallamhaint dó.

Bi fé n-a lá nuair táinic an cóir ar an adhaic—bean mhillteach agus feafg an traoghail uirru. . . . . act fin fgéal eile, ár ndóigh, agus ni innfeóchaidh mé go fóill é.

An Dúireacht

An Dúiseacht

Codlaḋ ḋéanaṁ go meaḋon lae, agus an tuirre bóṫair bí orm ċaiṫeaṁ ḋiom, rin é ċeapar a ḋéanaṁ. Níor ċodail mé faoi ḋion tiġe le mí roiṁe rin; agus bí cineál leirġe agus eagla orm i dtoraċ, na ġéaġa loma fineaḋ roiṁ na braiṫlinib fuara bána—an leirġe ċéadna ir ḃíor ar ḋuine ar ḋul irteaċ fa bhairġe dó de'n ċéad uair ar ṫeaċt an tramhraiḋ. Ir beag nár ċoinniġ mé orm mo ċuid éaḋaiġ, bí mé ċom fġáṫmar rin! Nać ar na braiṫlinib bána rin bí an féacaint fuar ċoiṁṫiġeaċ! Ṫáinic creaṫaḋ orm annrin ar an urlár ful ar ṫuġ mé an léim. . . .

Act nuair bí mé irtiġ ṫáinic mo ṁirneać ar air ċuġam. Sin mé na ġéaġa. Chap mé fuar ariṁ iad. Rinne mé lúb ḋiom féin ar nór earcon. Ṫionntuiġ mé ar mo ṫaoḃ ḋeas. Ṫionntuiġ mé ar mo ṫaoḃ ċlé. Ni ṫuirge ar mo ṫaoḃ ċlé mé, ná ċait mé mé féin ar ċnáṁ mo ḃroma ionnór nać gcaillfinn aon ċuid beag aṁáin d'aoibneas agus de fos na leaptan. Tarraing mé anál fada fárta ar nór duine béaḋ tar éir fleaḋ fioġḋa ċaiṫeaṁ. Annrin d'féać mé fuar uaim ar an fíléar, agus ṫart ar na ballaiḃ bána, agus anonn uaim ar an tá fuinneóiġ bí druiḋte go daingean doċt; agus fílear nać bfuaireas áit ċodalta aṁaiṁ bí ċom h-áluinn leir an áit a raiḃ mé. . . .

Cé ċodlóċaḋ i lúb na coille craoḃaiġe, nó ar ṫráiġ loća, nó ar bruaċ rṁuṫláin claṁránaiġ, cuma cé'n fargaḋ béaḋ aige 'n-a leiṫéiḋiḃ d'áit, agus an fos feo le fáġáil aige faoi ḋion an ḃoṫáin fléiḃe ḃoḃ' fogur dó? Tá fé mait go leór ag na filiḃ beit ag tráċt ar na coilliḃ ḃuḃa buaiḃreaċa, ar gleannṫaiḃ ċeóiġ, ar aiḃneaċaiḃ gléġeala, ar fpéirċiḃ ḃuḃġorma péaltóġaċa, ar an nġréin óṁḋa, nó ar an lonḋuḃ ag cantaireaċt 'ḋo ċluair ar ḋúireaċt ḋuit ar maiḋin; acht ṫuġ mé

féin mionn agus móid go dtréigfinn an cuid rin de mo faoiseal fearta, agus nach ndéanfainn codladh arís corróce acht mar dá bráidlín i reómra beag gan puc aéir as éaluigadh irteach orm, acht ballaí bána 'mo timcheall agus filéar bán ór mo chionn.

An tuirse rin, agus an rsíd! Agus caoi agam an rsíd a leigint, agus an tuirse cur díom! Dfuil fios de foghaid éasframla an traoghail le cur i gcomórtas leir? Ná bí as tráct ar aoibneas na bhlaitheas liom-ra: bíonn a blaitheas féin i gcrorde gach duine, agus cá bfior go héroteóchadh do cheann-ra liom-ra, ná mo cheann-ra leat-ra. Acht an t-é nach dtaitnigeann leabaid breag clúmaighe leir, an t-é nach dtaitnigeann piolúr agus adhairt agus dá bráidlín bána leir, ir duine fealltach cealgach an duine rin. Ná díod aon muingin agat ar. Ná déan cumann ná bráithreachar leir. Ná déan cáirdeas ná caidreamh leir. Ni duine dá focal é. . . .

An fear go mb'feárr leir rréara dubhorma réaltógacha ór a chionn ná filéar dear, an fear go mb'feárr leir luighe ar an talamh faoi rkeic blathmar cumarcha ná dul irteach mar dá bráidlín, dí ar t'aire ar an duine rin. D'féroir gur file é, acht mar rin féin, reachaim é. Tréigfid ré i mbeathaim an daoghail tú.

Ceapar féin é rin, ar caoi ar bit, agus mé 'mo luighe ra reómra beag bán mar na bráidlinib mine tar éis mi caitheamh gan chám mo thoma fineadh ar leabaid ná ar coig.

Dearg mé an fiopa agus cuir mé gail breag gorm éadtrom i n-aimde uaim; agus dob' áilne an chuc táinic ar an deatach rin ná aon chuc dá bfaca mé ar néaltaib neime le cinge gréine ariamh. . . .

Cait mé rgathaim dear as féachaint ar néaltaib an tobac dí as rnáth go h-aérach ór mo chionn agus mé párta leir an raoghal aoibinn reo.

An gcorad táinic 'mo ballaib beaca! Ná tráctar liom-ra fearta ar an ngcorad cis ó'n ngréin agus cu 'do luighe ar do fuaimneas ar pláróig chonaic i dtorach an lae; ná tráctar liom ar an ngcorad cis ó ceimid maic mhóir oiróce feaca agus an doman faoi cuing

oiúpe; ná tpáċtap liom áċt oipeaṫ, ap an ngopaṫ ċig ó ċneap an ṫé ṫob' annpa leaṫ pa paoṫal agup an beipt agaiṫ le céile i mbéal an uaignip; ná labapcap liom 'n-a ṫcaoṫ, map ni'l aon gopaṫ ṫíoṫ gup piú caimnt aip i gcomópcap leip an ngopaṫ ċig i gcnáṁaiṫ agup i ngéagaiṫ ṫuine ipṫig roip ṫá bpáiṫlin ṫap éip aċap pada ċaiṫeaṁ paoi pséipṫiṫ neime. Níl gopaṫ ann go ṫci é. Níl poṫ ann go ṫci é. Níl pápcaċt colna ann go ṫci é. . . .

An bpaca ṫú naoiṫneán páiṫe 'n-a luiṫe n-a peilt ór comair teineaṫ apiaṁ? Ap ċuṫ ṫú paoi ṫeapa ċoṁ pápta puaiṁneaċ ip ṫíop pé? Sineann pé na géaga ṫeaga boga pionnpuaṫa uaiṫ. Cpapann pé puap apíp iaṫ. Ciġ bpiṫle an aoiṫnip n-a ṫá púil leaṫ-ṫúnta. Cuipeann pé "glú-ú-ú-ó-ó" uaiṫ le ceann compóipte. Téanann pé lúṫ ṫe péin le pápcaċt. Ip amlaiṫ bí an pséal agam-pa agup mé ag cup cuippe agup anpó an bóċaip ṫíom roip na bpáiṫlinib glana bána. Mapa noeápna mé liaṫpóiṫ ṫíom péin ap nóp an naoiṫneáin, ni ap an toil bí an loċt aċt ap an gcnáṁ. . . .

Ċopuiġ na pmaointe ag bpuġaṫ ipteaċ opm. Smaointe aipteaċa pánaċa bí i gcuiṫ ṫíoṫ; aċt ni ṫúipge beaṫ ceann ṫíoṫ ag préaṁú nó ag neaṫú 'mo inntin ná ṫíbpeóṫaṫ ceann eile é. Ṫíoṫap ag teaċt ċuġam i noiaiṫ céile, agup op cionn a céile, agup i n-aonpeaċt le céile—pmaointe pánaċa peaċpánaċa bí ap puaiopeaṁ ap puṫ na cpuinne leip an cpíopaiṫeaċt, ag iapraiṫ áit le neaṫú agup le bopraṫ agup le méaṫú, agup é ag cinnt oppa go bpuair piaṫ an ṫuine ṫeópaca ṫeapóil peo 'n-a luiġe roip na bpáiṫlinib neaṁġnáṫaċa.

Naċ mé pinne cpoiṫ agup comrac leó! Naċ mé pinne coplaṁeaċt agup coimlint leó! Síl mé bpeiċ ap ceann ṫíoṫ agup an púil agup an bpiġ agup an puġ páirgeaṫ ap; aċt ṫ'éaluiġ pé uaim. Ni raiṫ aon bpeiċ agam aip, aċt an oipeaṫ ip ṫeaṫ agam ap maiṫe gpéine. . . .

Aċt ni ṫúipge ṫ'éaluiġeaṫ ceann ná ċigeaṫ ceann eile, bí i bpaṫ níop meara, 'n-a ionaṫ. Síl mé gan áipiṫ ċaṫaipt oppa oíc maiċ ná ṫonaiṫe: annpin ṫ'eipiġ piaṫ ṫápaċ ṫána ap paṫ. Ṫa geall le pċaṫa ṫeaṁan maġaṁail iaṫ ṫom' ċiapaṫ agup ṫom ċpaṫ. . .

Bí an lá ag gealaṫ. Ni raiṫ aon gop agam coṫlaṫ

a déanamh. Ir beag nár fgar mé go deó le bráitlinð mine, le ballaib bána, le tigtið teólaiðe, le leaðacaib compóirteamla, clúmhaige agur imteact le comnaiðe déanamh faoi 'n fpéir arir—act cuic néal orm, aon néal beag bideac fánac amáin. . . .

* * *

Dúirigeað mé de geit.

Tionntuig mé ar mo taob. Cuir mé leacctuair orm féin. D'facar dom gur buaileað rud éigin i n-agaið na fuinneóige.

"An báirteac mór," arra mire liom féin. "Cuma liom má déanann ré claganrt. Ni eireócaið mé inoiu ar cor ar bit," agur tarrainig mé na héaðaig leapcan 'mo timceall.

Torraig mé ag cóireamh annrin ar eagla go dtiocfað feannáma an mi-codalta orm arir. Nior táinic. Cuic néal eile orm. . . .

An torann ag an bfuinneóig arir! Céard bi ann? Bi mé pó-leirgeamail eirge. Bi mé pó-leirgeamail púil féin orgailt. Act cuir mé cluar orm féin i n-aimðeóin mo cola.

Ni'l aon bheiceamnar ag duine ar gluaireact aimrire roir codlað agur dúireact dó; ni raib fior agam cé'n t-acar d'imtig go dtáinic an torann arir. Act táinic ré. D'orgail mé púil. D'orgail mé an tpúil eile. . . .

Bi duine éigin amuig ag caiteamh gainnim leir an bfuinneóig, ag iarraið mé dúireact. Ni ni mo beannact fuair an duine rin, deirim-re leat. . . .

Cualar an glór amuig, glór mná. D'aitnigear a glór, agur nuair d'aitnig, dúirigear i gceart. Ni beað "Dia le m'anam" ráidte agat go raib mé ar an urlár; act deirim mo mionn agur mo móid nac n-eireócainn ar an leabaið breag rin ar aon glór eile dá bfuil ar an raogal.

Act ire—cé clirfeað uirri?

An bean bí as an bruinneóig

An Bean Dí as an Bruinneóig

Agus cé buailfeadh isteach cugam act an baintreabhach Ui Eadha! Dí sí as féachaint niosa óigeánta ná connaceas i le fada an lá; is beag an ceapadh béadh as duine go raibh cúig bliadhna déag agus trí fichid caitte aici, go mbéadh bun-ciall na rean aici dá mbéadh fábadh aici le n-a leithéid; go bfuil a hingean agus ingean na hingine n-a mbaintreabhaig fa teach céadna léithi.

"Cuir an t-aral faoi'n scáth," ar sise.

Rinneas sin gan ceist a cur uirri. D'aithneóchtá go raibh fuadar éigin súithi, go raibh sí le rud éigin neamhghnácach a déanamh. Dí luisne beag n-a rean-ghruaidh caitte, agus loinnir airteach faoi n-a súil. Connaiceas an loinnir céadna sin faoi súil girrsige tsoile béadh ar ti gniomh contabairteach déanamh. Níor cuireas aon caint ar an treanmhnaoi faoi dóbar a meidhir. Tá aithne níor feárr ná sin agam uirri; tá fé doiligh rún a baint airti—act nach n-innseóchaidh an aimsir dom é?

Ghuair linn beirt ar an scáirsin arail, mé féin agus an treanbean a raibh an meidhir súnta n-a croidhe isteach. . . .

* * *

Dí an buitée caol orainn ag gáirsiú linn. . . .

Shuan buidhe an foghmar ar eirghe i n-airde fa fhéir; an gleann agus an macaire 'n-a loc órda aici; an crann ar leacthaobh na slighe n-a dealb órda aici; shamanna de solus buidhe órda dá scaiteamh aici ar chraoibh agus ar ghéig agus ar billeóig go sceaptá go raibh an raoghal órda tagta. . . .

Dí an t-aral ag imteacht leis n-a fodhar. Aoibhneas orm-sa go raibh mé beó beathuidheach a leithéid sin de mhaidin iongantach foghmair; aoibhneas ma an treanmhnaoi bí le mo thaobh—cé'n fáth go mbéadh an t-aoibhneas sin uirri agus an raoghal bhónach caol sí agus bí dá caiteamh aici?

Agus ir cinnte go bréagrá raogal cráibhe tabairt ar a raogal riúd marac an choibe eadrom ós bi aici. A fear caillte rul a raib ri deic mbliadna ficead. A clann mac ar fán agus ar fuaidream an traoghail uaici. A hingean agus ingean na hingine n-a mbaintreabaig ra teac aici—triúr baintreabach 'n-aon teac amáin agus earaontar agus clampar eatorra triúr!

Marac go raib a cuid féin de maoin an traoghail reo aici ir dóca nac bréagrad ri beit com óigeánta chorbeamail ir bi. . . .

Dearc mé go géar uirri agus an beirt againn 'n-ár suide le taob a céile ra scáirpin arail an lá buide foghair rin. Feirtear an Domnaig bi uirri—súna maic de'n treanfiodh dub, clóca dub beannac ó'n treanaimrir, boinéad péacac, rpéaclairi go raib ciumair óir orra—acc ir ar éigin ciubarta an méid rin faoi dearg leir an meangad bi ar a béal, leir an luirne bi n-a gruad, leir an bruadar airgeac bi suici.

Cuadamar tar an teac mar a raib comnaide uirri.

D'fupar d'aicint uirri nár mait léici go bfeicfide i ar an scáirpin arail. Bi rean-rgát fearcaimne aici a raib méad dalbaide ann; chuc ri ór a cionn é ionnór nac n-aicneócaide i—acc, ár ndóig, nior cuimnig ri, an bean bocc, go raib aicne ag gac duine ra bparáirde ar an rgát fearcaimne rin!

"Silim nár factar mé," ar rire nuair biomar beagnac tar an teac.

"Ir cinnte nár factar," arra mire, acc nior dubairt mé léici go raib mé dearbca gur aicnigead i má bi aon duine ag an bruinneóig.

Mi-chátamail go leór táimic ré irteac i scloigeann an arail'go raib a bócain de fodar lae déanta aige. Cuir ré a ceann faoi. Chuic ré a iarball beag rsáinte. Seal ré i lán an bócair.

D'eirigear féin 'mo fearaim. Cugar cri nó ceatar de buillib de mo bata droigin 'rna hearnacaib dó. Ni déarna ré acc na cluara a bogad. Ni bogfad ré na cora dá mbéinn leir ó fom!

D'eirig an treanbean n-a fearaim. Cug ri an rgát fearcaimne dó 'rna hearnacaib clé, agus bi an beirt againn gá leadrad go rabamar cuirreac.

Glacamar comairle le céile annrin.

" Fearr dúinn riubal," ar rire.

" Bruil bealac fada romainn ? " arra mire.

" Deir fior agat é rin luat go leor," ar rire agur greamuig r a dá gob ar a céile ar eagla go rgeitfead a rún uaiti.

Bíomar, ar ti cuirlingt nuair tainic atrú meóin cuig an aral. Cuait ré a ceann. Corruig ré a cluara. Dog ré na cora. D'imtig leir n-a cor-n-áirde.

Nior feadar rúnndar tabairt do'n treanmnaoi meirdrig bi le mo taob leir an ngluaireact bi faoi'n aral, act bi fior agam go raib a cairde corruigte, gur taitnig an marcaideact tar bárr léiti. Bi a cairde com nóg an lá burde foghmair rin ir bi aon lá le leit céad bliadain. Dá breicti mé féin agur an bean ra gcáirrin arail, ire agur a lám faoi mo com ar eagla do dtuitfead rí, a boinead breág Domnaig anuar ar a mala clé leir an luargán, gáirid ar a béal, gáire faoi n-a rúil, an dúicce tart orainn ag gáirid linn— dá breicti rinn, ni filfeá act go rabar gá fuadac !

Againn bi an greann agur an rpóirt ! Againn bi an gleó agur an gliondar ! Mé féin agur an treanbean meirdeac bi n-a bainfeadaig le ór cionn leit-céad bliadain !

Cuir rí focal 'mo cluair.

" Tá mé le rud a déanam indiu," ar rire, " nac ndéarna mé le leit-céad bliadain—rud a ceapar nac ndéanfanm arir go deó. Tá cairde agur mirneac agam indiu. An óige ag teact ar air. . . ."

Bíomar ag geata guirt ardair. Cuir rí rallac orm cors a cur leir an aral rgoránta. Cuirlingmear.

* * *

Bi an t-ardar ina cruacaid ann. Dubairt rí liom an cárr a lucfad. Cuiridg rí féin liom go tréan agur i corruigte go mór ar fead an acair.

Bi fior agam go mba le n-a hingin an t-ardar agur an gort, go mba cuid de'n maoin mór iad, d'fág a céile aici nuair ruair ré bár. Act cé'n obair bi ar an treanmnaoi ! Nac raib a ráit lucht oibre aca timceall na háite le ualac ardair tabairt a baile dá mbéad gádad leir ? Agur cé'n cainnt bi uirri faoi " rud a déanam indiu nac ndearna rí le leitcéad bliadain ? "

Loccuigead an cárr leir an ardar, Amac linn an geata.

Dí an t-ápál ag iarraidh an bóthar ábhaile tabhairt air féin. Níor leig sise dó.

"Cá bhfuil áp otháll anois?" arsa mise.

"Ar an margadh—go Cill Eoghain leis an arbhar seo a díol."

Dí iongantas orm. Ní raibh gábhadh aici leis an airgead, agus siúd ag dul an an margadh í,—bean fairdhin, bean mórchuideach mar í, le ualach beag fuarach arbhair! Céard dí uirri cor ar bith? Cé'n fáth go raibh sí com corruighte sin ó maidin?

Dí an scéal sa muilinn orm. . . .

Díolamar an t-arbhar.

Tug sí isteach go teach órda mé. Dí aithne uirri san áit agus seólad an beirt againn isteach i seómra faoi leith. Fágadh dá gloine ór ár gcomair amach. Dhar sí de'n fhion. D'eirigh sí smaointeach.

"Leithéadh bliadhain," ar sise, "leithéadh bliadhain sa lá indiu! Nach fada an t-achar é!"

D'eirigh sí n-a corp. Níor chuirear isteach uirri.

"Ní dearmhar a leithéid ceana le leithéadh bliadhain," ar sise, agus filleadh gur léigh féin di sí ag cainnt, "agus ceapar nach ndéanfainn arís go deo é. Ualach arbhair a ghoid agus-a díol agus an t-airgead a caitheamh i dteach órda le fear. . . ."

D'féach sí orm go géar.

"Agus tá tusa ancoraimhil leis san éadan," ar sise, "acht go raibh seisean n-a fear níor bhréagta ná tú. . . . an fear sin di agam-sa. . . . Leithéadh bliadhain sa lá indiu—ní radhamair pórta an uair sin—d'imtig linn ar an margadh le ualach arbhar. Caitheamar a luaé sa teach seo. . . . níor filleadh go ndéanfainn a leithéid arís coidhche. . . . acht ar maidin indiu, nuair chuimhnigeadar ar an lá sin d'eirigeadar ós arís—"

Rug sí ar láimh orm. Dí deór faoi n-a seanrúil.

"Leithéadh bliadhain! Slán beó leis an lá úd! Deannacht dílis Dé le n-a anam. . . ."

"Ámén!" arsa mise.

"Tá tú ancoraimhil leis, ancoraimhil ar fad," ars an treanbean agus bhriseadh n-a glór.

Níor ladair mé. D'fáirg sí mo láimh, agus d'féach uaidh riar go bhónac tar na bliadhantaibh. . . .

Fleadh Aoibhinn

Fleadh Aoibhinn

Nuair d'fág an treanbean mé liom féin fa sceill, thoraig mé ag obair ar mo mhile dhícheall, ionnos go mbéid an dá chrann ar lár agam ful a bhfillfeadh fí. Nach mé d'oibrig! Ní raibh an rádh tugar liom ar maidin acht go dona; dá mbéadh a fhior agam go mbéadh a leithéid d'obair le déanamh agam ir cinnte go mbéadh oirnéir níor feárr agam—acht an gléar seárrtha seo! ní fhior dom cinnte cé mhéad mallacht mór tugar air ful má bi mé aon leathuair beag amáin fa sceill.

Dhinear diom mo chóta agus mo bhósa mar bi an áit 'n-a bogadh báidhte faoi mo thoraibh. D'fáirg mé an chior faoi mo chom. Chuch mé fuar muinchli mo léine. D'fortsail mé an bhollach. Cuir mé na cora i dtaca. Bi allur liom ful má bi an reanrádh órdlach irteach fan dómuro chuardh.

Ir beag fuid nach ndéanfainn ar fon na reanmhná céadna. Dá n-iarrfadh fí orm thoid cur ar fadhach na dtri sceann, ná cuairt thabairt ar oileánaibh allta na Mara Reóite, ná aon ghiom eile gairge ná gaile déanamh ir cinnte go bhféachfainn leir go fonnmhar. Acht mé fásáil annsin liom féin, i lár na coille chaobhaige, ag cur alluir mo ceithre cnámh ag iarrfaidh dá chrann toirteamla a leagadh le rádh gan mairt! Agus gan fhior ó neamh agam ce'n fádh ar chuir fí an obair mór rin orm, nó cé'n ghnó bi aici de na crannaibh mallaighte céadna nuair beidir leagtha agam!

* * *

Fear leirgeamail mé ó dhúthchar. Bí'fearr liom go mór fada beith 'mo fuirbe ar chlaibe ag féachaint ar luch na hiomána ná irtig i lár na páirce; ir deire liom beith 'mo fearam i sceárdhcain ag breathnugadh ar

na gaibniú ag obair ná beit ar duine aca; ir aoibne liom beit caitte ar cnám mo dromá ar plárúis mín caonaig, lá buide brotallach ramhraid, ag féachaint suas uaim fna rpéirtib gan faic na fuigde le déanam agam act beit ag breathnú ar na néaltaib móra ómacha ag fnám tapt ór mo cionn ná aon obair dá bféadtaide cur orm. Tuigfear ó'n méid rin cé'n cion bi agam ar an treanmhaoi uarail maorda cuir ag leagad na gcrann mé gur cait mé uair a' cluig ar a lagad gan rgit a leigint, gan anál ruaimneac párta a tarraingt, gan lám te atta a folcad agur mé ag gearrad agur ag riop-gearrad gan ror. . . . . .

An t-allur rin! Niop cuir mé an oifead alluir rin ariam ceana, agur ni béanfad arír coidce é, pé ar bit bean iarrfar orm é; act ire—an treanbean uaibheac mórmail rin dá dtug mé cion—niop clir mé uirri ariam, agur ni clirfead uirri coidce má fágann Dia an trlainte agam.

Act cé'n brig dá mbéad a fior agam cé'n rát ar cuir rí an obair rin orm!

* * * *

Bi mé dá uair a cluig ag obair agur an uile amur dá dtugainn leir an rád, ir ag dul i laige bi mé. Bi mé tugta tnaócta. Ir ar éigin go raib iomnam fearam. Cait mé uaim an gléar gearrta agur d'féac mé ar obair mo lám.

Bain mé traitnin agur fáit mé irteac é fa rgoilt bi gearrta agam ran ádmuid. Ceithe órdlaig—ni raib de doimheact fa rgoilt act an méid rin tar éir mo faodair. Agur tpuig eile ar a lagad ann!

Buail drod-mirneac mé. Ni béad fé mo cumar an dá crann rin a leagad dá gcaitinn an lá fada leo. Déinn náirigte go deó mar bféadfainn an obair rin déanam do'n treanmhaoi dá dtug mé cion.

Bi fonn orm dul ar agaid leir an obair arír, agur gan rgur bi go mbéad crann díob ar lár agam. Mara ndeárna mé rin, agur admuigim nac ndeárna, ní ar an toil bi an locc act ar an gcolainn. Bi tuléán féarmar i n-aice liom. Cait mé uaim mo cuid oibreir. Sin mé mé féin ar cnám mo dromá ar an tuléán go leigfinn mo rgit. . . . . .

d'aoibinn beit annrin as féadaint fuar uaim an tséin sonn tri duilleadan na sceann agus gan faic le déanamh agam an raogal—read, gan faic le déanamh agam an raogal, man ni féidir le duine fsit a leigint ná fuaimneat a glacad i sceart mara bfuil sé 'n-a cumar leigint air nad bfuil aon ceó le déanamh, a'se féin ná as aon duine eile, an raogal seo. Náma do'n fuaimneat an imnide. Cuireat féin fuais an náimad sin agus mé 'mo luige an cnám mo broma an an tulcán féarmar. Ni filteá go raib cnann le leagad, ná faic eile le déanamh agam an lá breag buide brotallac sin.

Leitsséal bi uaim, leitsséal mait ionnór nac mbéad orm tuillead alluir a tabairt. Bi poll domain agus uisge n-a cóm i brosur dom: dá fsaoilinn an rád malluigte sior ann ni béad orm buille eile oibre déanamh ar fead an lae—act ár nóis annsin, béad an treanbean cóir dá otus mé gean gan a cuid cnann. Naipcin carad timceall ar mo láim agus a leigint orm gur sortuigead i—cuimnigear ar an sclear sin freisin, act bi an loct céadna, agam air ir bi agam ar an scéad ceann. Caill mé an croide nuair fmuainigear go mbéad orm an obair diabalta sin déanam. . . .

Bi fsata feangán i n-aice liom agus raocan mór orra. Traitnin bán feóraide bi fuar agus anuar le dá órdlac go leit ar a faid agus iad as iarraid é tógail agus é tabairt leó an iomcur. Bi macfluag mór diob ann agus ni raib neac diob nac raib ar a dicceall. Nac ann bi an fuartan! Nac iad d'oibrig go fonnmar! Ir beag nár leigear liúg comgárdacair nuair d'eirig leó an traitnin crocad fuar agus breit leó!

"Nár cóir duit náire beit ort agus com leitsgeamail fsadánta ir bi tú féin?" deir tusa.

Ni raib náire ná ceann faoi orm agus ni neól dom cé'n fád go mbéad. Ceapar agus cuimnigear go mba mallact ó Dia an obair ó tús, agus go mba deagsniom aon cuid di fsaoileád tarse—act ni túisge fa macfnam sin mé ná baineád geit aram.

Cualar slór na feanmná cugam aniar agus amrán sá gabail aici. Ni raib fi le feiceál agam, toirg na cnann beit fa mbealac, act d'eirig mé de geit agus

ċromar ar an obair go dtiocfaidh. Ceapṫá nac raib rádaḋóir ann go dtí mé.

Nac agat bí an fmacṫ orm a fean̄bean maoṫa!

* * *

Bí fí buailte liom ful ar ṫóġar mo ċeann.

"Agur tá tú ag obair ó foin," ar fire.

"Go dtiocfaidh," arfa mire ag baint an alluir de mo baicir le cúl mo láime.

Annrin leac na púile orm. Ni léiḋi féin bí an fean̄bean acṫ bean óg ḋóiġeamail a raib tá púl duba roillfeaċa aici agur fuiġio an ġrinn i bfolac 'n-a láp irtiġ i n-aondoiġ léiḋi.

D'ionġantac liom nár cuipeaḋ an bean óg i n-aiċne dom. Ag ceapaḋ go raiḋ aiċne againn ar a ċéile ċeana bí an fean̄bean, filear, mar bí aiċne púl agam ar an ógmnaoi, agur ġean millteac agam bí le tá bliaḋain, gid gur feaċain fí mé i gcomnaiḋe. . . .

"Agur cuġamar beagán biḋ agur diġe linn freirin," arf an fean̄bean, "agur beiḋ fleaḋ againn annfeo fo gcoill."

Bí cliaḋ mór ar an talam idir eatorra, agur nac orm bí an t-ionġnaḋ nuair d'oirġluiġeaḋ é. Sean gac diġe agur nuaḋ gac biḋ ann. Ni béimn acṫ doḋ' ġniogaḋ tá abrainn cé na milreáin agur na biaḋca borda agur na diġce meirġeamla bí irtiġ ann.

An fair ir bí mé féin agur an bean óg gá mbainc ar an gcliaḋ bí an fean̄bean ag cur bi ór ireal:

"Lá ġréine, lá bfocallac mar an lá indiu cáimic mé féin agur an fear fór mé 'n-a diaiḋ rin irteac fa gcoill feo i dtoraċ. Agur bí fleaḋ againn le ċéile ann . . . mé féin agur é féin—acṫ go raiḋ fean̄bean i n-aonfeaċt liomra—acṫ bí ciall aici, agur rgar fí linn com luaṫ ir bí an fleaḋ caiṫte. . . ."

Leiġ fí orna.

"Ir fada an t-aċar leiṫ-ċéad bliaḋain," ar fire, "acṫ tá púil agam go bfuil an oiread ċéille agamra indiu ir bí aici riúḋ an lá rin," ar fire ór ireal.

Bí freirin; mar ni cuirġe bi an fleaḋ caiṫte againn ná d'éaluiġ an fean̄bean uainn.

An fear nac mbéanfaḋ puḋ ar a leiṫéid de mnaoi ċrionna cuiġrionnaiġ ár mbóiġ ni féadfá fear ċadairt air ar ċor ar bit!

beinc faoi ċnann

Beirt faoi Chrann

Ní túirse fsar an treanbean linn ná táimic cutalacht orm féin. D'factar dom gur tuig an bean óg (nac cuma díob anoir cé hí) act b'factar dom gur tuig fi, céard bi 'mo chomhdhe agus 'm'aigne le dá dhiabáim go leic; b'factar dom gur tuig fi cé'n caoi a mbinn ag tnúth léici de ló agus d'oidhche—agus má tuig bi iongnadh orm nár glan fi léiti ar an áit. Bi trácht ann agus chuibhann m'anam dhearg comhráid beit agam léici—act anoir, ó bualadh le céile finn, irtig i lár na coille craobhaighe, an t-éan ar an gcraoibh agus an ghian ar an fpéir, nior fan chomhdhe ná mirneac agam act mo dá fúil fáidhte fa bhród agus luirne nac gnátac 'mo ghuaid. . . . .

Bi rire ann agus i ag obair ar a dicéall ag iarraidh iarrmaí na flerdhe caiteadh a bailiú agus a cur irteac fa gcliab mór cuig an beirt ban leó ar ceacht irteac dóib—bi an cutalacht céadna uirri-re ir bi ormfa, ni mire cuig faoi deara é act iondub bi tarit ann ag iarraidh a ghreim féin bainc amac . . . d'éaluig fúil liom-fa i ndiaidh an éin reo, agus féacaimc mhear faiteac dá dtugar ar an mnaoi, bi le mo taob, cearar go raib an fsácht airteac agus an náire bandha céadna uirri ir bi orm féin. . . .

Sil mé cainnc a déanam ionnór go péroteóchadé bealac dúinn beirt; act teip orm, teip orm glan, agus cuaid amarc mo dá fúil i n-aimhéid 'n-a tiugfoic dub car.

Dlaoi do'n foic rin bain an cainnc agus an t-ughdarácht diom, aon dlaoi deag amáin bi ar fán agus ar fuardhream ar fud a baicir . . . diocaid péroire deag de gaoic fionnfuar na coille agus tógtaoi an dlaoi rin, fsartaoi na nibi bi ann ó n-a céile ionnór nac mbiod aon coramlacht air act néalcóg fsáinte béad gá rcróiceadh as gaoicib uactarac na rpéire.

D'fhéadfadh mé uisce le mo dhá lánfhúil. Shílfeá go raibh rí ar thí labhairt liom; bhíodh cinnte go mbéadh rséal mór aici dom, cár bhfuair nach n-abhóchadh rí liom nach raibh aon nídh ag déanamh imnídhe di ó chaitheadh le céile rinn dhá bhliadhain go leith ó shoin acht go mbuailfídhe le céile arís rinn. . . .

Acht níor labhair rí. Cuthalacht bhí uisce dhíreach mar oibh féin filleadh—mharfadh sughadh eadh, cuirfe mbéadh piorra de bhrisfeadh dhá bhrisfeadh agus dhá bhruthadh isin na méaraibh aici? Fear béadh ag féachaint oraibh beirt ó bharr na gcrann, thubhradh ré an leabhar go mbéadh mire agus ire fárrtha ár raogha agus ár fiorairdeacht labhairt ar dhuine éigin theacht le cur isteach oraibh.

Agus rinn beirt ag thúch le focal ó'n duine eile!

* * *

Bhí piorra de chipin ar an talaim i n-aice liom—bhí ré comh maith ar nhóis leis an bpiorra de bhrisfeadh bhí ag an mhaoi—agus torruigeadh dhá bhruthadh agus dhá bhrisfeadh isin mo méaraibh, díreach ar a nór féin; acht comh uaim is bhí mé dhá déanamh rin, agus le gach cadhadh agus gach lúbadh thubhraibh de, thocfadh rmaoineadh nuadh 'mo cheann agus níor bhain aon rmaoineadh díobh acht le mhaoi na gruaige dubhe bhí le m'air.

Sheinn na rmaointe seo, agus an corrú chorrdhe bhí 'n-a dteannta focla fada filleadhta: agus ó'r shuid é nach péidrigeann cuthalacht agus liomhacht caimhte le chéile, thréis an chuthalacht mé acht d'fhan an liomhacht.

Acht má d'fhan féin, ní filfeá sur fhan, nó go raibh a leithéid agam ariamh—cé'n chaoi go bhféadfá liomhacht caimhte thabhairt ar chaimhe nár thubhradh ariamh, le caimhe nár fhag ariamh le béal an duine? Dá n-abhruighi an chaimhe bhí 'mo cheann chuirrdhe ionghnadh ar a lán. Chuirrdhe uathbhar b'fhéidir ar an mhaoi áluinn bhí le m'air dá n-abhraim léithi an chaimhe rin. . .

Thainic an ceadh chuid dhe'n chaimhe rin ó chorrdhe, 'mo bhéal 'dom thuideachar. Is beag nár éaluigh rí óm 'bhéal amach. Dá bhréabhraimh labhairt i n-aon teangha nár chuig rire beirinn ar láimh uisce agus chuirrinn thiom ár an thóis seo:

A bean aoibhinn, a bhé na gruaige dubhe agus na rúl bhog theorach, a aimhir chúin chuthalach Ghaedhealach, tá dá

bliadain go leir de bliadhantaibh fada aimreoiteach imtigthe ó connaiceas i dtosach tú 'do furde ag ceann céibe i gConnamara lá brea3 earrach agus grian na maidne dod' mhairiú—agus dá mbéadh fé 'mo cumas labhairt leat an mhaidin sin (agus cuigeann tú féin cé'n fáth nár féadas é déanamh) dá mbéadh fé 'mo cumas labhairt leat án mhaidin sin, déarfainn leat nar caradh ariamh liom i n-aon ball áilneacht cuir aoibhneas ar mo chorde mar an áilneacht atá ag baint leat-sa, a áilne na háilne. . . . .

Níor dubhras an cáinnt sin gró go raibh fonn orm é rádh. Ní dearna mé acht an piosa de bhriogha do bhuga agus do achbhuga agus do bhreadh idir méaraibh na mná caiteamh cuig an londubh daibhir bí ar lorg a coda.

Rinne sise gáirid. D'eirig sí, agus rud má bí sé d'uaim agam focal a rádh d'éaluig sí uaim mar d'éalóc-adh maide sléme. . . . .

* * *

D'éirig mé féin. Ár ndóig, ni naib san éalódh sin acht cuireadh cum tóraidheachta agus lorgaidheachta—nach raibh sé de nat orm ná de mhaith ionnam dul 'n-a diaidh, an cuchalach sgaoileadh díom, an cuchalach baint ó n-a chorde-se, agus imreacht bí le foclaibh agus le gniomharthaibh cé'n uirsam bí agam di agus cé'n gean?

D'imtig liom ar a tóir agus chorde lán 'mo chiabh . . . . .

* * *

Ni fada ar an tóir mé go gcualar an glór banda agus amhrán dá gabail ag an té ar leir an glór. Bí an glór sgafam maith uaim agus leir an riubal bí fúm agus leir an imrídhe bí orm breith ar an oghmaoi, nior chugar faoi deara gur glór reanmhá bí ann.

Acht b'eadh, agus táinic mé ar an creanmhaoi chuig go go dti an coill mé gan mórán adair.

"Suidh," ar sise.

Géilleas dí: ár ndóig nior féadar gan é déanamh.

"Cá'r fág tú Eidhin?" ar sise—agus táinic ádar chorde orm go raibh fior agam cé'n t-ainm bí ar an mnaoi áluinn sin n-ar chuir mé an sréir móir.

" Eibhlín ? " arra mise.

" Sea6," arr an treanbean, " ar cuir tú aon cainnt uirri ? "

D'airteac liom gur cuir sí an ceirt sin orm : fear fágáil faoi bun cpainn i lár coille cpaobaise agur bean áluinn le n-a coir agur annsin siarpuise de ar cuir sé aon cainnt uirri ! Má bi cutalact agur náire orm i gcuideactain na mná óige, ir mó ná sin an náire bi orm nuair dob' éigin dom a rá6 nár labramar focal le céile.

" Nior fág sí focal agam," arra mise, " a háilneact bain an cainnt díom . . . "

D'éirig an treanbean uaral maorda rmaointeac Rug sí ar láim orm.

" Ir mair sinne tú gan focal a rá6," ar sise.

" Tuige ? "

" Má bac le tuige, act siubal leat liom-sa go brai6' muid i. . . . . "

Rinnea6 sin.

Faoi bun cpainn sniocad i ag silead na rúl. Nior labair an treanbean léici act coruig sí ag cainnt léici le comarcaid. . . . .

Nior labrar féin ar nói6 : cá n-abrainn aon rud deirbinn :—

" Mo cruai6 tú a bé áluinn na rúl noub nár bhonn Dia cainnt orc—a áilne na háilne, ir cruag liom do rgéal go bruil tú do baldán aonraic ar an raogal seo."

An Sean-coiléan

An Sean Choiléar

Bí comhnaidhe orm le seipid i seanchoiléar ar shuaimhneas chuig, áit nach raibh duine ná deoraidhe le cur isteach orm.

Acht ní raibh mé i bhfad ann go raibh cáirde mo dhúthain agam. D'éiriogh mé mór le mioltaibh na háite idir beag agus mór, leis an spideóigín dána, leis an dreóilín beag bídeach, le lomdubh an ghuib buidhe, leis an smólach breac-donn, leis an ngealbhán aéraigh; agus do chomhuighinn ar an seadhac alpach iad, trát chuimhniughadh riabh uile chaint orm leis an mbhruscar amháin d'fágfaidhe i ndiaidh mo bhéile caiteamh. Bí sean-úbhlacán ann, go raibh ciall na seacht suadh n-a cheann, agus nár labhair amiach acht uair bí gábadh mór leis; acht ní mheallfadh aon mhilseán an sean-sealltamhnaidhe sin ar an bpoll cruinn 'n-ar chaith sé a shaoghal.

Acht na héanlaith eile, ní raibh sgáth ná eagla orra rómam-sa nuair bí tamall cuicthe díom agam san áit. Go deimhin leis an gcaoi bailiughadh riabh timceall orm, agus a ceol féin ag gach éan díobh, filidhe go mba de dhunadh na n-eite agus na ngob mé féin, nó go raibh gaol gairid agam leis an trioct sin, ar a laghad.

Bí mioltha ceithre scor ann freisin: bí iomrádh suadh n-a comhnuidhe sna crannaibh árda bí taobh thoir de'n choiléar; earóg chirde i scamhán cloch, agus muirighin mór lag air; neadh i dtom ag cineál luich nach bhfeicteadh acht amháin i n-áiteachaibh iarcúlta faoi'n sgéir, agus cúig cinn de lucóghaidh ógha de chúram air féin agus ar a chéile; coimin faiteach nár péidhtigh folus na sgéime leis acht an oiread leis an ublacán féin.

Na heitidhe ceithre scor seo is mó chuir thiubhaidhe orm. Ní raibh riabh caithannach liom chor ar bith go raibh mé sgathamh maith san sean-choiléar, acht de réir a chéile sinne mé cáirdeas leo.

Ċoṫuiġ mé aṗ an ġcoimin aġuṗ — acᵗ caiṫfiḋ mé imṫeacᵗ ġo beacᵗ cé'n ċaoi aṗ eiṗiġ mé moṗ leiṫ an mbeiṫḋeaċ ṡġáṫmaṗ ṗin, aġuṗ leiṫ na cinn eile, maṗ an ġcéaḋna; maṗa ndéanṗaḋ é ṗin, ni ḋuiġṗeaṗ ċom cṗuaiḋ iṗ ċuaiḋ ṗé oṗm coġaḋ ċuṗ oṗṗa ṗa ḋeiṗeaḋ.

* * *

Aṗ an ġcoimin ṗil mé an ċluain ċuṗ i ḋtoṗaċ nuaiṗ bi cáiṗḋeaṗ ḋéanta aġam le clannaiḃ na n-eiṫe.

Ċuġ mé ṗaoi ḋeaṗa naċ n-éiṗiġeaḋ ṗé amaċ aṗ a ṗoll aon oiḋċe ġo mḃionn ṗéin iṗṫiġ mo ṁála ċoḋalṫa; ḋá mḃéinn 'mo ṗuiḋe, ni ṗeicṗiḋe é bi ṗé ċom ṗaiṫeaċ ṗin. Ġo ḋeiṁin iṗ iomḋa oiḋċe a ċuaiḋ an cṗéaṫúṗ boċt ġan a ṗéiṗe maṗ ġeall oṗm ṗéin.

Bi bioláṗ aġam ṫṁáṫnóna le mo ċuiḋ ṫae, aġuṗ ċaiṫeaṗ cuiḋ ḋe na bileóġaiḃ, amaċ aġ ḃéal puill an ċoimin. Rinneaṗ é ṗin ḋ'aon úim le n-a ṁeallaḋ amaċ.

Ṫáinic ṗé. Śáiṫ ṗé a ġob amaċ i ḋtoṗaċ, maṗ ḃéaḋ ṗé aġ baluiḋeaċt timċeall. Ċonnaċṫaṗ a ċeann beaġ ḋeaġċumṫa, aġuṗ a ḋá ċluaiṗ i n-áiṗḋe aiġe ġan móṗán moille: ḋ'ṗéaċ ṗé ṫaṗt ṫiṗeaċ iṗ ḋá mḃéaḋ ṗé aġ ṗiaṗṗuiġe ḋe ṗéin an ṗaiḋ ṗé ḋe miṗneaċ aiġe ḃualaḋ amaċ aġuṗ an ġṡuan aṗ an ṗṗéiṗ. . . .

Ċonnaic ṗé bileóġ de'n bioláṗ; ċoṫuiġ ṗé ġá iṫe aṗ a ṡuaimneaṗ—acᵗ ni ṗaiḋ an bileóġ caiṫṫe aiġe ġuṗ ċuiṗ ṗé ġoṫa neaċa aiṗ ṗéin. Mhoṫuiġ ṗé ġo ṗaiḋ náma i ḃṗoġuṗ ḋó. Acᵗ ni ṗaiḋ an náma ṗó-ġaṗ ḋó. Leaṅ ṗé ḋe ċaiṫeam na bileóiġe, acᵗ ġo ṗaiḋ ṗé aṗ a aiṗe aṗ ṗeaḋ an aċaiṗ. Úṗ-bileóġa bioláiṗ! iṗ ḋóċa náṗ ċaiṫ ṗé a leiṫéiḋ ḋe ṗéiṗe ó ṗinne ṗé coṁnaiḋe ṗa ġcoiléaṗ!

An ċéaḋ oiḋċe eile bi bioláṗ aġam ṗṗeiṗin, aġuṗ ni a ċeannaċ ṗinneaṗ. D'ṗáġ mé cúṗla bileóġ leaṫ-bealaiġ iṁiṗ ḃéal puill an ċoimin aġuṗ an áiṫ a mḃiod an ṁála aġam ṗéin. Bi mé ṗéin iṗṫiġ ṗan ṁála ċoḋalṫa (acᵗá aṗ aon ḃaċ leiṫ an ḃṗéaṗ ġlaṗ); acᵗ bi amaṗc maiṫ aġam aṗ an ġcṗéaṫúṗ boċt nuaiṗ d'eiṗiġ ṗé amaċ aṗ a ṗoll, aġuṗ ġan ṫiom aiġe-ṗean ġo ṗaiḋ mé ṗa ġcomaṗṗanaċt aṗ ċoṗ aṗ biṫ. D'iṫ ṗé an bioláṗ bi i ngaṗ ḋá uaċaiṗ ṗéin. D'iṫ ṗé an ċuiḋ bi leaṫ bealaiġ iṁiṗ a ṗoll aġuṗ mé ṗéin; aġuṗ annṗin d'eiṗiġ

ré dána ar fad, agus toruiġ as fpóirt dó féin tart faoi'n fean-coiléar. An diaḋ maiṫ neaṁċoitċiannta ċuġ cpoiḋe agus mirneaċ dó d'féiḋir! Oiḋċe eile, agus táinic ré go béal mo ṁála agus fgiob ré leir bileóġ bi caitte fa bféar; agus ġaċ uile oiḋċe 'n-a diaiḋ fin, ċaġaḋ ré agus ġan aon faitċíor air fóṁam acċt an oipeaḋ ir dá mba cfann coille mé.

Da mór an t-iongnaḋ liom i dtofaċ é feiceál annfin as béal an mála ar dúifeaċt dom ar maiḋm agus é as iċe mo ċuiḋ ar a fuaiṁneaf. Gan mórán moille bi ré na feata cfiocṁuiġċe agam.

Acċt an earóġ—bi eagla orm féin foiṁe i dtofaċ agus na fgéalta ċualaf faoi le linn mo óige: an ċaoi na gcaiċfeaḋ ré fmuġairle niṁe le duine, an ċaoi na mbeifeaḋ ré ar fgórnaċ ort agus gan a gheim a fgaoileaḋ go mbéaḋ an bfaon ḟeifeaḋ de do ċuiḋ fola tuġta, an fparán óir bíof aige n-a neiḋ—acċt ċuala gaċ duine na fgéalta fin; acċt ċfeiḋ mife ionnta; acċt ir beiċḋeaċ beag deaf láġaċ é, acċt an cfoiḋe ceart beiċ agat óó. Ni raiḃ ré com mór liom aṁaiṁ ir bi an coimin, acċt ċiġeaḋ ré ċuġam le gheim iċe ar mo láiṁ. . . .

Labair mé faoi'n luċ ċeana: ni raiḃ feifean an-cáiṁḋeaṁail liom aṁaiṁ. Ni leiġfeaḋ ré ḋom láṁ a leaġaḋ air tá muinteariaiġe tá naḋaṁar; acċt ċiġeaḋ ré ar cuairt agam, agus ċaiteaḋ tamall 'n-a fuiḋe i n-áiṁḋe ar mo ṁála ċovalta agus mé féin mo luiġe irtiġ ann.

An iomruiḋ ruaḋ ba ḋoiċeallaiġe diob ar fad. D'féiḋir gur fil ri go raiḃ mé féin fó-mór le n-a reannaiṁṫib an luċ agus an earóġ; acċt ar ċaoi ar bic, ni ċiocaḋ ri i bfoirġeaċt deiċ fiar díom go dtuġ mé bnib di. Lá ḋom fan mbailе mór, agus ċeannuiġeaf luaċ dá pigínn go leiċ de ċnóḋaiḃ cuill. Ubur mé cuiḋ diob faoi m'fiaclaiḃ féin agus ċaiċ mé ceann diob ċuiġ an iomruiḋ. Da mór é an t-iongnaḋ táinic uirri. Imceaċt léiċi faoi na cfannaiḃ árḋa agus gan cuairt ċaḃairt orm arís ċoiḋċe—fin é ceap ri déanaiṁ i dtofaċ. Acċt meall an cnó cuill fin i; bi an coframalaċt air go raiḃ ré an-miliṫ . . . toruiġ ri gá ċoġaiṁt annfin ór comair mo fúl.

Cuipeaḋ i dtuiġfinc ḋom agus mé ag déanaṁ mór

le mioltaiḃ an tseanċoiléir ɡo nɡlacann ɡaċ ceiṁéal ḃioḃ ḃriḃ ċoṁ féiḋ le conṗtábla nó le comairleoir connḋae, acṫ an ḃriḃ ḋoɡaḋ i ɡceaṗt. . : . .

* * *

Is airteaċ an ṗaoɡal ḃí aɡam féin aɡus aɡ na hainṁniúċe ṗa seanċoiléar nuair ḋ'eiriɡ mé móṗ leó.

Acṫ mo léan! Ní ṗó-ṗaḋa ṁair ṗé.

D'ṗáɡainn mo ċuid biḋ idir aṗán aɡus feóil aɡus eile maṗ ḋ'ṗáɡainn ar neaṁ í, ɡan ceaṗaḋ ɡo ṗaiḃ ɡaḋuiḃe ná beiteaṁnaċ ann. Cúiɡ noiméaḋ imṫiġte ḋom lá, aɡus ḃí leaṫḃuilín ɡlanta. Aɡus a ḋaoine is tá an t-aṗán!

An eaṗóɡ ḃṗaḋaċ ṗin, aṗṗa mise liom féin; caiṫṗiḋ mé ṗmaċt ċuṗ uiṗṗi. . . .

Lá eile, ċuiṗ mé an lón isteaċ ṗa mála acṫ amáin ṗoinnt caḃáiṗḋe ḃí ceannuiġte aɡam i ɡcóiṗ mo ḋinnéiṗ: áṗ noóiɡ is beaɡ an ceaṗaḋ ḃí aɡam, nuair ċuaiḋ mé aṗ ṫóiṗ cúpla punnt baɡúin le cuṗ leiṗ an ɡcaḃáiṗḋe ṗa ɡcoṗcán, ɡo mḃéaḋ an caḃáiṗḋe ṙɡuabṫa nuair ḋ'fillṗinn, acṫ ḃí.

Mo ɡṗáin tú, a ċoinín ḃṗaḋaiġ, aṗṗa mise, naċ tú an claḋaire ɡaḋuiḋe, aɡus mo ċuid ḃreiċ uaim, aɡus a ṁuinteaṗaiġe is ḃí mé leat ó ṫúṗ. Acṫ ṗan! ɡeoḃṗaiḋ tú luaċ ḋo ṗaoċaiṗ uaim-ṗe!

Ḃí oṗm an baile móṗ caḃaiṗt oṗm féin lá. Ċuiṗ mé a ṗaiḃ de ḃiaḋ aɡam isteaċ ṗa mála ɡo cúṗamaċ. Sáiṫ mé isteaċ ṗaoi'n tom é, áit naċ ḃṗeiceaḋ an tṙúil ḋaonna ḃa ɡéiṗe ḋá ṗaiḃ ann aṗiaṁ é. Sil mé, niḋ naċ ionɡnaḋ, naċ mḃaċṗaiḋe leiṗ, aɡus ɡo mḃéaḋ an uile ṗóṗt ceaṗt ann móṁam aṗ ṗilleaḋ ḋom.

Mo ċéaḋ léan! Ḃí poll ṗa mála nuair ḋ'ṗill me—luaċ ḋá ṙɡilliŋ ḋéaɡ de mála ḃreáɡ ċovalta millte 'n-aonlá amáin! Ḃí an ṗeoil bí irtiġ ann millte; niop ṗáɡaḋ de'n aṗán acṫ aṗ cṗúṗta; an ṙiuċṗa féin —bí ṗé itte aɡ'na biteaṁnaiġiḋ!

Ċuiṗ mé mo ṁallaċt oṗṗa uile ɡo léiṗ, idir eaṗóɡ aɡus iomṗuiḋ aɡus luċ aɡus coinín, aɡus ċuɡaṗ na ṗeaċt mionn ḋéaɡ ɡo mḃainṗinn mo ṗáṗam aṗċa uile. . . . .

Nuair ṫáinic an coinín ċuɡam aṗ maidin aɡus

coramalacht air nach ndeárna ré urchóid le n-a faoghal, ba beag an fáilte bí agam roime. Sil ré, ir dóca, gur fonn grinn bí orm nuair rugar greim air; acht nuair car mé a mhuineál. . . .

Ir beag an ceapadh bí ag aon ceann díob go raib mé tar éir cogadh fógairt orra uile, acht bí.

Cnoc mo Ċnoiḋe

CNOC MO CHROIDE

Siar liom an Gleann, le bruach an Dá Loch, de fiubal coir gan buaidairt gan imnide, acht ceól breag aoibinn 'mo chroide. . . .

Bi ré cúpla uair nó trí roimh gealadh an lae, acht bi solus mo dóchain agam ó ré agus ó réaltógaid, solus áluinn draoideachta a lion an Gleann. Dá loch airgeadcha aoibinn bi ran Dá Loch, na beanna borba chart orra go h-uaibreach faoi solus neamh-shaoghalta, na rean-teampuill agus an túr cruinn go glan gleóite i bfad uaim, mar iomaig d'feicfeá i mbrion-glóid. . . . trid an reanroilic chuadar, le h-air an túir, agus nuair chualar an gaoith ag caoineadh rna géagaid, d'fáirg mé an cóta mór mo cimceall, bain. mé fad beag ar mo coirméagaid, agus marac go bfuil orm an finnne glan imreacht deirfinn gur gab uaman mé agus gur bain mé ar rna fárgaid. Acht ni amlaid tápla.

Rinne mé an bealach riar roir an dá loch, agus ar bruach cuaid an loca dob' fuide riar gan deirir gan deabad acht mo chroide agus m'anam lán. . . . Ni raib ainnide ná éan ná leicide féin nach raib 'n-a codlad gan gios gan mios le clor uata. Bheachnuig mé anonn uaim tbeagna an loca ar an áit a rinne Caoimgin neas dó féin; file agus file mór amáin a cogfad a leicéid d'áit comnuide—cá bfuor duinn nach raib féid na filideacha i gCaitlin freirin, agus gur cog ri an áit rin di féin rul má di fuor aici go raib Caoimgin ann!

Dá scartaoi reanpágánach liom, nó naoi nó abu ó'n treanaimrir, ni cuirfead ré aon iongnad orm: nach raib riad uile go léir annrin 'mo cimceall dá mbéad fúile agam le n-a bfeiceál? Nach raib mé féin ar nór duine béad faoi draoidheacht, raogal cruard cráidte an lae indiu cuirta uaim agam agus mé ag gluaiseacht

liom trí fean-faoiltiú aoibhe ar an dibirgeadh an t-olc agus an uircóid?

Ar fhoiceint ceann an ghleanna dom d'fhéach mé foir uaim ar an mball álainn a máirig Dia agus duine. Cuir a áilneacht geal glan fgannradh ar mo chroide. D'éaluig pardir uaim. . . . .

* * *

Acht ní fó-fada go raib mo dóchas mór ar m'aire. An carán atá ag gabáil riar tar na fléibhte tá fé an-achrannach, agus cuairt fé rigte go leór liom bealach a déanamh. Marach an t-eólar bí agam ran áit, ir cinnte go gcaitfinn géilleadh agus fanacht i fgailp éigin go mbreacfadh an lá. Déadh fé fin cruairt go leór orm, mar bí fé focruigthe agam beit ar mullach an chuic dob áirde dá raib ann le fáinne an lae agus le eirge ghréine, go bfeicfinn an ghrian ag eirge anior ar an bfairrge thoir uaim.

Ir iomda tuirt agus thurlóg baineadh aram ra trige, acht ní raib aon nid ag déanamh imnide dom acht nach mbéinn ar mullach na binne i n-am. Bí mé ag cur alluir go tiug, bíodh ir go raib an oróce roinnt fuar, agus maidir le tuirre. . . bí mo chorp ar fuarfeam uaim cuid mait de'n aimrir; uaigeanta, beirinn ghreim an fir báróce ar thuim go ndéanfainn rfrapadóireacht i n-agaid an chreagáin cloch bí ar nór balla rómham amach. Uaigeanta eile, fgiorfainn anuas cúrla feadh, agus marach ealadha na rfrapadóireachta beit agam ó cúr m'oige, ir cinnte gur tinn bfirte béadh mo chnámha.

Táinig mé ar neadh éin. D'eirig an chéarc Suar léidi rna fhéirdib dub-ghorma agus gach caraoid agus caoineadh aici gur lion fí an fárach le n-a caol-chéol cáinteach. Cé'n gnó bí ag mo leicéid de duine beit n-a fhogacht focair uaignead an tráth fin d'oróce?

Nuair bíor fear leir féin ran oróce, ar dhuim fléibe, ní hiongnadh liom céadh déanfadh fé. Sear mé ar mullach carraige ag féachaint i n-airde uaim rna fhéirdib ar an éan cáinteach bí ag dul ó léarfgur orm, agus ag imreacht bí céadh tug an bealach mé. . . .

Toṫuiġ mé aṫ cuimneaṁ annṡin céaṫa déaṡṫaḋ an Saṫanaċ caol ruaḋ, an ṡeaṡ deiṡḃéileaċ caiṁṫeaċ ḃí aṫ caiṁṫ liom an oiḋċe roiṁe i ṫeaċ aoiḋeaċṫa an ġleanna, ṫoṫuiġ mé aṫ ṁaoineaḋ céaṫa déaṡṫaḋ ré ḋá mbéaḋ ṡiaṫ aiġe ġuṡ ṡáġ mé mo leabaiḋ ċeóiṫe i láṡ na h-oiḋċe le ḋul ġo báṡṡ cnuic leiṡ an nġṡian ṡeiceál aṫ eiṁġe. . . .

Ċuaiḋ an ġealaċ ṡaoi. Múċaḋ cuiṫ móṡ de na ṡéaltóġaiḃ. Ḃí ruaċt aġuṡ ciúineaṡ an ṫraoġail ann, aċt ḃí mé aṡ an mullaċ roiṁ ḃṡeaċaḋ an lae liom ṡéiṁin ṡéin. . . .

* * *

Ní ṡiuṡ ḋom anoiṡ ṡéin cé'n ṫ-ainm aṫá aṡ an ġcnoc aġuṡ iṡ beaġ naċ cuma liom: ní ṫiuḃṡaiḋ miṡe aon ainm aiṡ ċoiḋċe aċt Cnoc mo Ċṡoiḋe. Tá caṡn cloċ n-a ḃáṡṡ; ċuiṡ mé ṡéin cloċ leiṡ, aġuṡ annṡin ḃuail mé ṡúm aṡ an ḃṡoṡġaḋ ann, ġo ġcaiċṡinn mo ċuiḋ, ġo leiṡṡinn mo ṡṡiċ, aġuṡ ġo ḃṡeiċṡinn an mioṡúilṫe laeṫeaṁail .i. an lá aġ ḃṡeaċaḋ, an ṡolur aġ ṡáġáil ṫṡéiṡe aṡ an ḋoiṡeaċt.

Ḃí mé ḃuiḋeaċ ḋiom ṡéin ġuṡ ċuġaṡ mo ṡáiṫ aṁáin aġuṡ ṡeóla liom; ḃí mé ṡó-ḃuiḋeaċ ġuṡ ṡáġ mé ḃṡaon beaġ ṡa mḃuiḋéal—ḋaṡ cuṁaċt ṡeaṡ nÉiṡeann! Ḃí ġáḋaḋ aġam leiṡ. . . .

Toṫuiġ Día aṡ a mioṡúilṫe laeṫeaṁail. . . .

Soiṡ uaiṁ, aġ ḃun na ṡṡéiṡe, ḃí ġealaḋ beaġ le taḋaiṡt ṡaoi ḋeaṡa aġ ṡúil ġéiṡ. Ní ṡaiḃ aċt maṡ ḋeaḋ ḃṡaonaċa beaġa ṡoluiṡ ḋá nḋóiṡteaḋ anuaṡ aṡ na ṡéaltóġaiḃ, ḋá ṡġaṡaḋ ṡan aiḋeaġán ḋuḃ ḋoṡċa, aġuṡ ḋá ḃánuġaḋ i nḋiaiḋ a ċéile. Ní ḃéaḋ oṡt aċt ḋo ṡúile ḋúṁaḋ aṡ ṡeaḋ aon noiméiḋiṁ aṁáin aġuṡ nuaiṡ ḋ'oṡġlóċṫá aṡiṡ iaḋ, ḋ'ṡeiċteá an ġileaċt nuaḋ, ní aṁáin aṡ ḃun na ṡṡéiṡe ṫoiṡ, aċt ċaṡt timċeall oṡt 'ċ uile áit. An ċaṡṡaiġ nó an ṫoṡ ḃí móṡ ḋuḃ baġaṡṫaċ noiméaḋ roiṁe, ḃí a ċṡoṫ aġuṡ a ḋaċ ṡéin aġ teaċt aiṡ i nḋiaiḋ ċéile. . . .

Toṫuiġ éan ṡléiḃe aġ canṫan; aġ ċlaṁṡán ḃa ċóṡa a ṡáḋ ḃ'ṡéroiṡ—canṫal ḃí aiṡ ṡilteá ġuṡ ḋúiṡiġeaḋ ċuṁ moċ ṡin é.

Ċonnaiċ mé an ṡaiṡṡe ġlaṡ—iṡ minic ċonnaiċ mé an ḋaċ céaḋna aṡ éaḋan cuiṡṡ. . aċt na néalṫa

ómpaca bí ag bun na rpéipe coip, ní paba gur coruigeadar ag eirge corcra, ní paba gur acruig dac na fairrge freirin go raib dac an aingid uirri.

D'eirig aon ga amáin óin aniar ar an bfairrge aingeacta reo, agur fáic na néalta. Ga eile agur ga eile, ga i ndiaid gae gan aon dá ga díob dá meargad ar a céile. . .

Can i n-áirde uaim agur é le feiceál go roiléan ór mo cionn rna rpéirtib geala ag cur a cpoide amac le aoibneas Loc ónda cpoicta ór cionn na fairrge rna néaltaib, agur é gá ruadad agur gá ruadad, gá deargad agur gá deargad ór comair do rúl

Táinic Rí an Lae féin go tobann agur go maorda aniar ar an bfairrge, gur lionad an tír leir an rolur áluinn, gur lionad mo cpoide le aoibneas agur le grád. . . .

* * *

Cuala mé an ceól i bfogur dom—an ceól taitneamac daonna.

D'eirig mé go tobann agur d'féac mé tart orm go bfeicfinn cé bí liom annrin ar mullac an tléide le eirge gréine ; agur céard d'feicfinn annrin ar mullac an cairn act fear caol ruad agur é ag cur de ar a míle dicceall. Dán uaral béarla bí ar riubal aige agur é ag páiltiú poirn an ngréin. . . .

Cé béad ann act an Saranac caol ruad carad liom ra teac aoibeacta agur é ag cur a cpoide amac le aiteas! Nuair bí an grean filiocacta páirte aige d'iompuig ré orm.

"Deirt file ar mullac tléide le h-eirge Lae," ar reirean, agur bí ré fánac agamra beit ag iarraid cur i dtuigrint dó nac file bí ionnam féin. . . .

CHANN NA CHOICE

CRANN NA CROICE

Cúpla mí ó foin bíor ag imteacht liom ar mo cúrsa i gcrích-céad míle do Baile Átha Cliat. Ní raib aon ghléas iomcuir agam acht cárrdin arail, agus bíor féin agus m'aral bocht cantalach le brocall mór an lae. Uaimeanntá, cuimeád ré céad slat de'n bóthar leathan bán de, ar nór eilite maoile—creabair agus miotóga bíod dá shíorad; uaimeanntá eile, ba leis leis cor a cur tar an sceir eile acht a ceann a dul ruar agus anuas, ruar agus anuas ar nór bréagáin páirce. Ni fheudfad aon fear i nÉirinn é meallad cun riubail nuair buaileann an taom leisgeamail rin é. Tugar féin bata dó; tugar deághaimnt agus drochcaimnt dó; tugar na reachtmionn déag ir deimeannaighe dár cuim mé féin dó, irteach n-a cluair; fílear é meallad le filidheacht agus le feudhail, acht dá mbéinn leis go dti an lá atá indiu ann, ni glacfad ré comairle ná brorcughad uaim.

Tugar cead cinn dó, agus gluair linn go mall noighin ar a nór airteach féin.

Ni mimic bíor mé féin agus m'aral beag dub ar aon comairle, acht nuair táimiceamar ar crann mór bi ag fár leat taob an bóthair bi an t-aon rmaoineadh amáin againn .i. a dul irteach ar a forgad agus ár rsit agus ár dtúirre a leigint.

Rinneamar amlaid. Bamear an cárrdin de'n aral. Crummigear brorna. D'feuvigear teine. Cuimear canna beag d'fiormirge ar fiuchad ór a cionn. Cait mé mé féin ar chám mo broma ra bréar go raib mé ag féachaint ruar uaim ra duilleabair ciug ar mo fuaimneag.

Crann liobám bi ra gcrann, agus ní facar a leithéid ariam ar coirc ná ar coirce. Bi cuid de na géagaib com toirteamail le aon crann darais dá bfacar 'mo dúthche féin ariam; agus bi an duilleabair com ciug

rin ar an gcrann ir nac bfeictea an rpéir ór do cionn. Bi forsa agur fionnfuaract agam ann, ádbar mait béile ar an teine, tobac cumarta ra bpiopa agam, act ar bealac éigin ni rabar ar mo focamalacht ran áit. Bior ag eirge mi-fuaimneac faoi rud éigin agur ni raib a fior agam cé'n rud é.

Sileas an buairt a caiteam diom act nior eirig liom. Ceapar go raib draoidheacht éigin ag baint leir an áit, gur crann draoidheacht bi ór mo cionn, go raib ré ann ó tús aimrire, go reapfad ré annrin go deireadh raogail, go raib ré n-a maigirtir ar an uile rud a rugad agur a mbéarrtóe . . .

Bi an crann n-a maigirtir ormra. Faoi dó ceapar imteacht liom ó'n áit act nior féadar é. Bior sreamuigte ann. Bi sreim ag an gcrann orm; é ag cur i dtuigrint dom cé'n aoir mór bi aige, cé'n toirt ongantac bi ann, cé'n diabhlaidheacht connaic ré ó tús.

Ni ró-foigdeac d'éirtear le rséal an chainn. . . . D'iompuigeann ar mo leat-uillinn agur d'féachainn irteac ra teine d'faduigear, ionnor nac bféadfad rséal an chainn méaduga ar mo bhón agur ar mo dhoiligear; act ni fada d'féadfainn fanacht ar an dóig rin. Cuireadh an crann iallac orm deargad air, rmaoineadh air, éirteacht leir féin agur le n-a rséal. A aoir, a aoirde, a mhaordhacht, dalamlacht a cuid duilleadar, cruadar a cuid adhmuid, an deagforsa bi faoi, na h-iongantair tárla i bfogur dó—cuir an crann i scéill dom iad uile go léir, go raib mé féin agur an crann ar aon ciall agur ar aon anam . . .

Bi fear ag gabail an trligе—Seanfear lúbac féarógac feórarde agur dá mairde faoi; marac go mbéad a fior ag duine nac bféadfad reanfear beit com árda le reancrann, ceapta go raib reirean com rean leir an liodán bi ór mo cionn.

Deannuigear do'n reanóir de réir na h-aimrire bi ann.

D'orgail ré a béal pirlineac. Connaicear a dhad manntac agur é dom freagairt:

" An crann rin "—ar reirean agur ciudhta an leadar go mb'é tairdbe an chainn é, " an crann rin—tá ré nior rine ná aon rud eile atá beó ar talamh na hEireann indiu. Crann na Croice tugtar air."

"Cpann na Croice?"

"Seaŏ. Croċaŏ na ċéaŏta ar an ngéazán mór rin ór do ċionn. Sa mbliaŏain '98, connaic mo ṫeanmáṫair oċtar ṫear croċta ar maiŏin bpeáz gréine. D'uaċbáraċ an ṫeic iaŏ agus cnáiŏ ṫaoi muineál gaċ duine diob. Ir minic aŏubairt sí liom . . ."

Níor ṫanaṫ go n-innreóċaŏ ré ŏom céaŏ dubairt a ṫeanmáṫair. Dailiġear ċuzann mo ċuid oibréir, ċuireaṫ m'aṫal beaz duŏ ṫaoi'n gcarrán agus gluair liom ar mo bealaċ, mé féin agus an ṫeanṫear manntaċ lúbaċ ṫeóraŏe.

Cpann na Croice . . . oċt gcéaŏ bliaŏain ŏ'aois . . . n-a cpann rul ar fáz Normánaċ cor ar ċalaṁ na nÉireann . . . an ruŏ beó ir rine dá bṫuil azainn—an iongnaŏ é gur ċuir tú rzáċ agus draoiŏeaċt orm, a cpainn, agus mé ag iarraiŏ mo ċuid biŏ a ġléaraŏ, agus mo rzíċ a leiġint ṫaoi do ġéazaiŏ mórа diabalta?

* * *

Szaċaṁ n-a diaiŏ rin bíor ra limirtéir céaŏna. Bíor gan coŏlaŏ ar ṫeaŏ dá oiŏċe le buairt agus le doiliġear croiŏe, agus ó bí an aimrir go háluinn buaileaṫ amaċ timceall 'r meaŏon oiŏċe le rpairdeóireaċt a déanaṁ. Siubhal boġaiġ agus bánta, báiṫe móra agus aiṫġiorrai ṫléibe, agus ní déarnaṫ comnaiŏe go raiŏ mé 'mo ruiŏe ṫaoi bun an cpainn, ṫaoi bun Cpainn na Croice.

Cé'n draoiŏeaċt ará agaṫ orm a Cpainn na Croice? Molaim do ṁaoiŏeaċt; molaim an aoir mór ará agaṫ; molaim do ċoirt agus d'aoirde; umhluiġim duit a cpainn árra diabalta ar an croċaŏ na céaŏta ṫear! Ní molaim do ċoraŏ a cpainn; rgaoil díom agus na bí dom' ċabairt annreo ṫearṫa a bile ṫearṁaiġ . . .

Oiŏċe rpéir-ṫealaiġe bí ann. Duilleabair ṫeóraŏe an cpainn ṫaoi mo ċoraiŏ; an dúiċde ċaṫ orm n-a loċ airgeaŏta le roillre na ṫealaiġe; gan rmaċaṁ ar an rpéir; gan ceól ó éan ar craoiŏ; gan ġlos ó miol ar ċalaṁ, aċt an doṁan mór luċtaiġte le draoiŏeaċt agus le dílneaċt na noiŏċe . . .

D'eirġear 'mo ṫearaṁ. Cor dá dtugar agus ċoruiġ an duilleabair ṫeóraŏe agus an bporna aġ ġiorzán

fúm ar nór airteac brónac. Nior cuzar aon áiro ar an zceól doilizearac reo ar fearo tamaill, acc mé az imteacc anonn 'r anall, anonn 'r anall az iarraio mo rzéal cruaio féin a péroteac azur zan a péroteac le fázail azam.

Acc de réir a céile, coruizear az baint meabair azur ciall ar ceól ait na mbileoz feorarde bi faoi mo coraib. Táinic caimnt cuca mar adeirteá, azur reo é an port bí aca:

"Sinne-ne torad an Chrann; rinn-ne torad Crainn diadaltа na Croice; rinn-ne tairdri na ndaoine croccad ar a zéazaib."

D'féacar tart azur rzát orm. Solur na zealaize ba cionntac leir b'féroir, azur b'féroir narb é, acc ar caoi ar bit, b'factar dom zo raib corp ar croccad ar zac teannzéaz de zéazaib Crainn na Croice . . .

D'éaluizear liom ó'n áit . . .

An oiroe rin, nó zo moc ar maidin, bior az comrád le fear tuizrionnac ar an trrárd-baile atá comzarac do Chrann na Croice. Ciúrear na hiongantair ann zo minic dubairt ré liom:

"Azur tá ré rárdte," ar reirean, "nac mbeid rac arír ar Eirinn zo bfeicfear an Crann mallaizte céadna rin ar lár."

"Tuize nac leazrar é mar rin?" arra mire.

"Ni béad aon buaid annrin," ar reirean, "caicfid ré tuitim uaid féin."

* * *

Crann na Croice ar lár! An bile fear talam le oct zcéad bliadan má'r fíor na reanchairde azur lucc crann-eólair—azur tárd ar aon focal—an bile maorda rin azur a bileoz uactarac buailte le talam!

* * *

An oiroe deire cuadar an bealac, mé féin azur mo cappín arail, acc nior eirig liom dul irceac ar an trrárdbaile mar a raib mo chiall.

An céad uair cuadar an bealac cuir Crann maorda

na Cnoiċe corg liom mar b'éigin dom dul ar a forgaḋ ó bhocall an lae; an uair deire reo cuir ré corg liom, mar bí ré n-a lurḋe annrin trearna an bóċair romham.

Bí meiċeall fear ag obair ar feanċaḃail ḋoirteamail an Ċnuinn le ráḃaiḋ agus le cuaġaiḋ agus le óṁaiḋ ġá ġearradh agus ġá rgoilteaḋ agus ġá lomaḋ; ġaċ fear aca n-a léine ag obair go ḋiċeallaċ le rolur na loċrann; ġan focal ag aon fear aċt na ráḃa móra faoḃraċa ag ġearradh na nġéag agus ag iṫe irteaċ ra ġeaḃail móir.

B'iongantaċ beit ag féaċaint orra ag obair annrin i nouḃ-ḋoirċeaḋar na horḋe ḋíneaċ ir dá mberḋir ag iarraiḋ ḋioġaltar a baint de fean-namaiḋ. Leir an rolur airteaċ bí ann, filleá go raiḋ gaċ fear ḋíob, agus gaċ gléar gearrta dá raiḃ aige níor mó faoi ḋó ná bí.

Bí an feanfear fearóġaċ manntaċ ann—é-riúḋ caraḋ liom an lá bhocallaċ agus mé faoi ḋhaorḋeaċt ag Cnann na Cnoiċe.

"An é an ċaoi gur ġearraḋ an cnann?" arra mire.

"Ni a ġearraḋ a minneaḋ," ar reirean, "aċt a leaġaḋ. Agus ni le raoċaḋ fear a leaġaḋ é aċt oineaḋ. Lam Dé minne an obair rin. Ċuic ré aréir. Naċ uaċḋáraċ an ġála bí ann agus bile oċt gcéaḋ bliaḋan a leaġaḋ?"

D'feaċar ar Cnann na Cnoiċe, áit a raiḃ ré ġearrta n-a dá leiṫ. D'féaḋfá poll a ċollaḋ ṫrío, agus mo ċárnin arail a ḋiomáint irteaċ ann. Agus an ġéag mór ar a gcroċtaiḋe na fir, bí ri n-a lurḋe annrin leaṫ-ċaoḃ de'n ṫriġe agus páirdí rgoile as marcaḋeaċt uiṁi.

Ċuir an feanfear féaróġaċ ruaiġ orra.

Labair ré liom féin.

"Tiocfaiḋ rad ar éirinn anoir," ar reirean "ó tá an biteamnaċ rin ar láṁ," agus ḃuail an feanfear ḃuille nimneaċ ar an gCnann bí ra talaiṁ ó ṫáinic na Gaill anoir ċuġainn i ndorad amail ir go mba namha beó bí aige ann. . . .

* * *

An oróċe rin, léiġear ar an bpáipéar nuaḋeaċta

gur imtig fear ar Eirinn go dti a tir fein—fear nar tuill buidheacar na beannacht ar gcinnid: imteacht an fir agus imteacht an Chrainn—cé deirfear liom nac fuil baint ag an dá rgéal le céile?

an bneac atá San Abainn Móin

An bheac atá san adhainn mhóir

D'aithneódainn an bheac rin tar aon bheac dár lúb é féin i bpoll phota ariamh. Tá toirt ann tar mórán dá ghaoltaibh, agus aoir nach bfuil ag a lán diob. Acht an ciall atá 'n-a ceann! Tá iargairi na feacht bparáirde cháróte céarta aige le na bliadantaibh fada; gach uile cineál baoite dár cuireadh ar dubán ariamh féachadh iad—ni déanann an feadaire de bheac acht gob biorach a fáitheadh amach tar an gcloich mar a mbíonn comhnaide air, iarball a cheann go rsigeamail agus imteacht leis ar a fuaimnear.

D'feicfeá fior uait é ran uirge slégeal, agus gan beann aige ort ná ar do baoite dá feabhar é. Agus nach ort béadh an cantal nuair d'feicfeá é ag eirge amach go bárr uirge le breith ar mhiolcóis béadh ar aon chat agus ar aon coramlacht leis an gceann béadh ar do dubán féin! An bheac clisde reanda rin! Nach iomda eargaine bain ré ar iargaire le n-a linn.

Ar dubairt tú liom go bfuil fonn ort a dul ar a tóir, a iargaire na mbeac? Cuireadh ar an eólas tú: téig go hárd Macha i dtorach; annrin, cuir aithne ar aon iargaire bheac dá bfuil ra gceathair rin. Abair leis go bfuair tú tuairisg an Dhia, agus go bfuil rochraigte agat gan an áit fágáil go mbeirí ré agat isteig 'do mhála.

* * *

Nach rómhat béar an fáilte! Nach duit mhreóchar na rséalta fire faoi iargairib cáimic ar tiorcaib i bfad i gcéin le bheac na háidhne móire a mealladh!

Cuireadh an uile duine ra gceannsar fil an bheac tabairt leis i n-aithne duit. Déanfaidh tú cumann agus cáirdeas buan leis an óganach caol agus leis an feanóir liath. Tairbeanfaidh gach duine acu a gléar

iarsaireacta duit, idir dubán agus dorusa agus slat. Cuirfid sé síos ar an mBreac duit, ar a coirt, ar a meadóan, ar a cluasaibh—cuirfead seall leat go sceoirfid tú sséalta faoi Bhreac na hAidne Móire a fágódar aon sséal iarsaireacta atá sna leabraib. . . .

Nár táinic fear ós ar Albainn san áit uair agus nár cus sé mionn agus móid nach bfasfad sé bruach na haidne go mbéad an Breac aige? An fear ós diteóilidhe! Níor cuig sé cé'n éisim bí i sceisean an éisg sin!

Cait sé an tEarrach ann. Dotán beag de cliathaib aige ar an mbruach agus biad sá tabairt cuige gach lá ó'n sceatair. Táinic túr an tramsaird. Cuir sé féin agus an breac aidhe níor feárr ar a céile. Le linn an tramsaird fada burde, bí an fear agus an t-iasg i sceirdeacht a céile, ag eirge muinneartha le céile; go raib sún an ógánaig ag an mbreac agus sún an Bhric ag an ógánach. . . .

Dubairt fear liom nach as iarsaireacht caiteadh an t-ógánach an aimsir ar cor ar bit act ag ceapad filidheacta: act cé chetorfead a leicéro de duine nár cuir baoite ar dubán ariam?

* * *

An áit a bfuil comnarde ar an mBreac bainfead sé filidheacht ar an t-é go mbéad féit na filidheachta ann ar cor ar bit.

Uirge slé seacta as imteacht le fánaid tar cloćaib cruinne slara. Poll dub duaibseach faoi mullán árd. An poll sin 'n-a sséalán aoibinn as gach néal agus as gach éan téidheann tsearna na sséire. Bruach ar gach taob de'n poll dub as eirge aníor ó'n uirge go roisim séid agus bláta ioldatacha as fár air.

Agus na héanlaic bíor tart ann! Deirtear nach bfuil aon áit eile i nÉirinn ir mó d'feicfeá fáinleóga ná i n-aice an puill seo—na céadta agus na céadta díob as déanamh sróisc agus aoibnis dóid féin ór cionn an uirge duib le cuicim na h-oróce.

An cainnt agus an cantaireacht bíor as gach cineál díob i dtosach an tramsaird sna sseacaib tart ann! Ann a bíor féir agus cómóil éanlaic Éireann, agus

an oiread gleó aca ir bior as lucht aon feire eile: nil a fior nach mbionn an oiread céille le n-a ngleó freirin—mara mbionn féin, bionn ré i bfad nior binne. . . .

Tá coill ann, i n-aice leir an bpoll. Aoibinn beit fa gcoill rin lá brocallach buirde ramhraid. Dorpán beag ann. Cumhracht ó ithir agus ó luib agus ó chrann ann. Draoideacht ann do'n té gur féroir draoideacht a cur air.

Mo thruag gan an ramhrad ann! Mo feacht gcéad truag gan an ramhrad ann agus mire fa gcoill rin!

Molaim do'n file cuairt tabairt ar an áit, ar an bpoll dub duaibreach, ar an uirge slé neacta, ar an dá bruach blácmar go na milte éanlaith, ar an gcoill ceólmar cumhracha—read, agus ar an mBreac atá i gceannar na nioscacta draoideacta seo. . . .

* * *

Acht ni feacar an Breac amach le mo súilib cinn. Ni facar an coill acht oiread, ná an poll dub, ná an t-uirge slé neacta. Acht mara bfaca mé le mo súilib cinn iad connaicear le súilib m'intinne iad. . . .

Seo é an caoi ar cuireadar aithne ar an mBreac agus ar an áit i dtosach:

Mé mo suide ar mo stóilin i gcill an phiorúm ag féacaint uaim go truaigméalach thro an bruinneóig ar bairte de'n speir ghuirm, agus ar an bráinleóig tagad inir mé agus an bairde beag áluinn rin.

Orgluiged mo dorad. Táinic gárda irtheach.

Bi an tráthnóna ann agus gan mórán ar a aire. D'orgail sé leabar póca di aige. Dain ruar le fiche dubán go n-a mbaoiti ar.

"Iargaire breac tú," ar seisean, "connaicear ran oisig cuid de na dubáin bi do póca nuair rugad ort."

Dubrar leir go mb' ead, gur cuireadar ruim mór i n-iargaireacht breac. D'iarr sé orm an baoite mioltóg ir fearr dá raid aige fém a tógad. Rinnear amhlard. Molar curo diob. Cáinear curo eile. Cuig sé go nderarnar iargaireacht, go raib rgil agam ran ealadain rin.

Cuir an beirt iargaire breac aithne ar a céile annrin i gcill phiorúm. . . .

Bí truaig aige dom nár féadar bualadh amach leis an trátnóna sin le Breac na hAidhne Móire a mealladh! Tiocadh ré cúpla uair nó trí go dtí mo cill gach seachtmain n-a diaidh sin, agus d'innisfeadh sé dom faoi 'n mBreac agus a eachtraí, gur cuireadar aithne mór-mhait ar an iarls cliste sin, ar an bpoll dubh duaibreach mar a bfuil comhnaidhe air, ar an dá bhuach bláthmar, ar an uisge glé beacha, ar an gcoill dhaondeachta atá le n-a n-air. . . .

* * *

D'aithneochainn an Breac sin anois tar aon bheac dár lúb é féin i bpoll fhocha ariamh. Agus ó tá an t-earrach ag teacht, agus an lá dul 'un fineadh, béarfaidh mé cuairt ar a áit comhnaidhte. Téanfaidh mé bóthán cliath annsin ar an mbhuach bláthmar ceólmhar, agus cuirfidh mé fúm ann liom féin ar nós an Albanaig óig; agus mara mbeidh mé ar an mBreac, cá bfuil nach mbeidhinn ar chuid de'n fhilidheacht atá ag baint leis an áit?

Slán agaiḃ a Ċáinde

Slán agaiḃ a Cáirḃe!

Ó tá an Geimreaḋ fuar, fliuċ, cráḋċe buailte linn anoir, agus an ramraḋ rámh ruaimneaċ imtiġċe, caiteiḋ mé rlán fágáil ag cuid móir de mo feancáiriḃ, mioltа beaga na coille agus an uaignis agus an fáraiġ; agus caiteiḋ mé agaiḋ Cabairt ar ċiġtiḃ teólaiḋe agus a mbainnin leó, go mbeiḋ aimrir an fuaċta agus an freaca caiṫ

Naċ orm atá an cuma go bfuil orm an feancoiléar ṫréigeaḋ agus an ċaċair Cabairt orm féin! Leapaċa clúmaiġe, bráiṫlíni mine Geala, ronar agus roġa na catraċ — cé'n ċaoi a bféaḋfaiḋ mé a leiṫéiḋi ċleaċtaḋ agus an t-aċar fada ċuireas díom le trí páiṫe faoi rpéirṫe neime?

A feancoiléir, beiḋ cuimne agam go deo na nDeóir oiṫ! Beiḋ cuimne go deó agam ar na mnáiḋmaiḃ daingne caraḋair innreas le mo ċomċréaṫúirib agus mé 'mo ċomnaiḋe ran áit aoiḃinn rin; beiḋ cuimne go bruinn an bráċa agam ar oiḋċeannta réaltóġaċa ċaiteas ann agus gan roir mé féin agus na rpéirṫe uaċtaraċa acc pé bfaṫ nó fraiṫ aéir aṫá ċaiṫ ar an doman reo agamne. Agus níorḃ fada liom aon oiḋċe díoḃ cé go raiḃ mé go mínic agus go rí-mínic gan néal ċeaċt ar mo fúilib ó faoiḋin go maiḋin; cé'n ċaoi mbéaḋ agus na cáirḃe oiḋċe bí agam ann? Naċ ann ċuir mé aiṫne beaċt ar an iorruiḋ agus ar an earóiġ, ar an luċ rgeiċe agus ar an gcoimnin beag bíoḋaċ faiteaċ? Ċuir mé aiṫne orraiḃ a bráiṫre ionmuine ċlúmaċa agus mé liom féin ran feancoiléar; ċuir mé an aiṫne orraiḃ agus ar ḃur nóra lae agus oiḋċe, agus má d'eiriġ earaontar eaḋrainn ra deireaḋ ċiar faoi gaḋaiḋeaċt na hearóige, cé agaiḃ ċeapar gur ormra amáin bí an loċt?

Agus a ṫréiḃeaċa na n-eite, caiteiḋ mé rlán fágail agaiḃre freirin agus buiḋeaċar gáḃail liḃ uile, roir

luċt ceóil agus luċt an béil dhuirdhe faoi ar bhonn mór orm i gcaiteamh na bliadhna atá imcigte. Ná tógaidh orm-sa é go bhfuil mé 'bur dtréigeadh: fadaoir géar dóigte nać bhfuil fé i gcumar an daonnaidhe an geimhreadh cur cart i bhfocair na gcáirdhe bí aige le linn an tsamhraidh, ać bíodh ir gur dual dhó an rgeać agus an cor agus an tom, téidheann an geimhreadh bagartać chuaidh orraidh a luċt na ngob agus na n-eicte!

Slán lib a cáirdhe go dtagaidh an t-earrać arír, go mbeirdh fé 'n-a famhraidh buidhe arír againn!

Agus eirtigidh; cá bhfuil nać ngoidhfinn gráinne beag coirce ó feilméara éigin ó am go ham le tabairt chugaibh i gcaiteamh an geimhridh. . . .

* * *

Agus an t-aral beag dubh fém: ir dóéa go gcaithfidh mé rlán fágáil agatra fheirin, a arail! Cugainn an geimhridh gáibéać agus ni mó ná párta béadh ceaćtar againn ag tairdeal bóithe na Danban agus réarúr an treaca agus na fearćainne ann. Beidh rgiobóil deas reólaidhe agad, a arail, go dtagaidh an t-earrać arír. Ni beidh fuaćt ná oerar ortra pé nidh béar orm fém. . . .

Ir cruaidh liom rlán fágáil ag an aral beag dubh rin, ar fead tamaill fém. Ó'n gcéadh lá ar leag mé rúil air, ar aonać Cinn-mhara, agus cúirpe bócair agus conaire orm, cugar gean dó. Ni ar a dać ná ar a méad, ni ar a fúil ni ar a éluaraidh gleóite ná ar a coraidh beaga deara cugar gean dó; ni ar luċ a ceithe gcor é ać cineadh, mar ni raidh luar ná mire ag bainc leir aniamh—ać ni filim go bréadfadh aon duine gan beidh geanamail air, ar a "pearranaċt" amhain! Mealfadh fé an cuirdhe ó rnoirne na gcorcán mbuirdhe fém!

Ać rlán leać anoir a éara go dtagaidh an t-earrać arír, go dtógfaidh rinn reólta, go mbuailfidh rinn amać faoi macairi na bhocanán!

Tá cáirdhe agam reaćar na míolca atá luaidhte agam. Tá cáirdhe daonna agam fheirin nać gcarćar liom ać amuig i mbéal an uaignir. Agus mo mairg! caithfidh mé rlán fágáil ag cuid dhíobh rin mar an gcéadna.

Ni raidh fé d'uain agam aon tráćt mór déanamh

ra leabrán reo ar Seán agur ar Peadar agur ar Séamur—triúr mairead cartaoi liom, gad maroin agur mé liom féin ra gcoill. Ni bíod ré d'uaim aca móran moille déanam liom mar bíod orra imteacht ar a raoiread lae le páirde folátar dá muinntir, act berd cuimhe agam, go réalard an t-anam uaim, ar an brlerd aoibinn caiteamar le céile i lúb na coille craobaige. An rpóirt bíod againn ann! Na rgéalta d'innrigead rinn dá céile raoi bun an craimn!

Tá glór an rgéalaide óig 'mo cluara anoir féin agur é ag innreacht dúinn raoi'n loragadán:

"Aingeal bí ann i dtoraic . . ." cróim a fúile beoda roillreaca agur é ag rád na bfocal, "aingeal bí ann . . . aingeal rimne rroid i n-agard Dé . . . act níor caitead irteac ar leacraib lrrinn é . . . níor caitead, mar rimne ré gniom mór uaral éigin i bfad roime rin: agur de bárr an gnim rin, tugad cead dó comnaide déanam i gceirde áit i nÉirinn . . ."

Agur an t-earbard cheroim bí ar duine eile aca! Cé'n caoi 'bréadrad a leicéro beit ann nuair nad bfaca ré féin aniam é! Tomár an leaframm béar agam ar an rtócac rin nuair carrar le céile arír rinn . . .

Act rlán agaib a cáirde ógа daonna go brillid an t-earrac arír!

* * *

A rirdire bótair, an féroir nad bfeicfid mé arír tú go ceann ceirde mí? Ir eól dom gur féroir go mbuailfear ar a céile rinn irtis i lár na cathrac: act, ár muid tá rior ag aon duine go bfuil bfeicfeamhar ná cruimhear ag baint leir nad mar a céile an rirdire bótair d'feicfide ó ám go hám ran gcatair agur an preabaire rgorde ciread ag déanam rlige agur raogail dó féin raoi'n bárac. Le aitne ceart cur ar do nóra agur ar do chéirde a rirdire na mbóicre, ni mór do duine curo dá raogal caiteam leat amuig i mbéal an uaignir . . .

A clanna uairle bóicri na Danban fágaim rlán agaib go ceann rgatain dig go nglanfard na rpéirde, go n-imteócard an geimhread gaibdeac reo, go dtagaid an ramhrad buide bfocallac, go mberd ré 'n-a ramhrad rám ruaimneac againn go deó arír i nÉirinn.

Slán agaib a chairde!

I gCuimhne Sáin-Filidhe Ciarraighe

" An náiriún ná fuil folus 'n-a ghoidhe agus
gadhar 'n-a aigne, feódhann fé."

Do tionóladh cruinnighthe i gCill Áirne le déanamh ullmhúcháin chómhfhreagrach dhon cheathramhadh file mórda a lean go tuisleach do dhúchas agus d'oighreacht na sean-fileadh, fáidhe do chuir muinighin agus dóchas i gcroidhthibh Gaedheal, agus do fhreagair ghum gaoithe an bóthar na raoithre iadh nuaim a bí an t-anamacht 'agus' an reilábuidheacht 'zá mhuighadh fé choir. Do chuir aimhsir na bhfileadh úd Gaedhil na Mumhan as cairdeamh an an lá go mbeadh sean-náiriún na nGaedheal i gcóim airíf, agus " seasgeadh ir mé an Galla-phuic do fealbhuigh áp reát."

The poets to be commemorated are the most outstanding of all those who have sung to the Gaelic race since the Four Masters were laid to rest. Killarney was the spiritual capital of three of them, Séafradh Ó Donoghue, Egan Ó Rahilly and Eoghan Ruadh Ó Sullivan; while the fourth, the cavalier poet, the lord of Ballyferriter, won the patriot martyr's crown in that town in 1653. Ferriter warned the Gaels against the siren voice of the faithless shepherds who lulled them to a state of false security before admitting the wolves into the flock. The enemy was playing " the courtship game of the efficient cat "—with the mouse, in dealing with the Irish leaders:

An dream seo bíonn ag díthreabh leo aghaidh
'Sé fúgsadh cluiche an chuicín chróda é.

In a fine quatrain he appealed with fervour for support for the one leader competent to deal with the enemy, General Owen Ruadh O'Neill:

Má'r é an leomhan chróda Gaedheal i gceart
Do bheapsar fód glan fholta fé n-a mhaoth,
I bhaile-se, a theóraigh chóim noch téid gan leas,
Beir chum Eoghain mhóir Uí Néill an ghlac.

The same quatrain has been worthily translated into English by a poet of our own day, Mr. James Stephens:

If Poesy have any power at all,
If some great Lion of the Gael,
Shall rule the lovely land of Fáil
O yellow mast! O roaring sail!
Carry this letter o'er the sea,
Carry the leadership from me
To great O'Neill!

And next, Séafradh Ó Donoghue, a poet chieftain of the race that refused to give up their arms in the penal days—the arms that saved many a homestead in Kerry from the torch of the ruthless usurper; the arms that saved the schools of Killarney from the attention of the new Galls: schools where classics were taught, the intricate laws of Gaelic verse explained, and the youth prepared for Holy Orders—sang of the ingratitude of the Stuarts towards their Irish supporters.

Nearer to our time and better known is the great Egan O'Rahilly, "the melody of whose song is one of the wonders of the world." The poet saw the red ruin that followed in the wake of Cromwell's hordes—burned towns and dismantled castles, sombre witnesses to an awful historical cataclysm. The old prophet saw the bloodhounds of the Bristol slave hunters—Reformers these!—tracking down the little children of the vanquished Kerrymen for auction in the West Indian slave marts:

> Fuil a croíde i n-a linntcaḃ ṙéideaṙ,
> Agus ṡaḃaiṙ Ḃriṫcé tá hóṫ le ṡéaṙ-aiṙe!
> (The blood of her heart (Ireland's) is spurting out in pools
> And the beagles from Bristol are lapping it ravenously!)

Lastly, we commemorate Eoghan Ruadh, who lived late enough to have seen the boy O'Connell. "Lyric poetry never flowed with such life and motion and vigour as from his pen. Gusts of fierce passion terrible as Atlantic hurricanes sweep over his lyre without disturbing its deep-set harmony. . . . He is the literary glory of his country. His name deserves to be enshrined amongst the few supreme lyric poets of all time." [1]

A very promising beginning has already been made to commemorate in stone the fame of these national poets, and an influential committee under the patronage of His Lordship the Bishop of Ardfert and Aghadoe is at work taking the necessary steps to raise funds—a considerable sum will be needed—for this worthy object. There is no doubt as to the result of this appeal to the keen, generous high-spirited people of Kerry. As Father Dinneen points out in his fine essay[2]—which we ask all Gaels, especially Kerrymen, to read—the men of Desmond, and indeed the Gaels everywhere, owe much to the teaching of these poets who preached a high nationality and taught the broken Gaels that they were children of noble lineage. The poets saved those who listened to them from assuming that peculiar mental attitude of broken nations, "the inferiority complex"—there is very little evidence of this spiritual weakness in the men of Kerry.

Subscriptions towards raising a monument in Killarney in commemoration of these four poets are solicited from Gaels everywhere, more especially from Munster Gaels, and may be sent to any of the treasurers:

> Rev. P. Sears, The Seminary, Killarney.
> Rev. T. Hurley, Diocesan Inspector, Killarney.
> Mr. S. P. O'Reilly, N.T., Killarney.

---

[1] Rev. Dr. Dinneen.

[2] "Four Notable Kerry Poets," by Rev. Dr. Dinneen. Dublin: M. H. Gill and Son, Ltd. By post, 7d.

First List of Subscriptions

	£	s.	d.
His Lordship Most Rev. Dr. O'Brien, Bishop of Ardfert and Aghadoe	3	3	0
Balance of Tomás Ruadh Memorial Fund (handed in by Mr. J. Fenton)	20	19	4
Mac Giolla Bride (Lord Ashbourne)	20	0	0
H. N. Howard Harrington, Dunloe	10	10	0

3 GUINEAS EACH.—Senator Dr. Wm. O'Sullivan, Killarney; Eugene O'Sullivan, Killarney; James Fenton, Clontarf; Dr. Brian Coffey, Tralee; "An Seabac," Dublin; J. M. O'Sullivan, Minister of Education.

2 GUINEAS EACH.—V. Rev. Canon Breen, P.P., Castlegregory; Rev. Cathoir O Braonain, C.C., Millstreet; Rev. Dr. Brosnan, Killarney; Rev. D. O'Connor, Killarney; Dr. Proinnseas O'Sullivan, Ins. N.S., Killarney; Tomás O'Sullivan, Listowel; Pádraig MacSweeney, Galway; Proinnseas O'Tierney, Limerick; David Stack, Galway; Fionán MacCuilm, Dublin; Micheál O Siochfradha, Dublin; Padraig O Dalaigh, Dublin.

£2 EACH.—Rt. Rev. Mgr. O'Leary, Tralee; Lord Longford; An t-Athair Sean O Loingsigh; Andrew O'Shaughnessy, Ardlui, Dundrum; An Abb-Mhathair, Clochar na Trocaire, Cill Airne; An Abb-Mhathair, Clochar na Tourbheirte, Cill Airne; Máire Ni Cheinneide, Dalkey; Fionán O Loingsigh, Aire; Muinntear Mhainnin, Baile an Fhirtéaraig; T. O'Reilly, T.D., Waterville.

1 GUINEA.—Dr. E. O Súilliobháin; Killarney, Liam MacFachtna, Ath Chath; Sean O Cathasaigh, Cill Airne; Seamus O'Reilly, Cill Airne; Sceilg, Dublin; Cormac Breatnach, Dublin; Domhnall O'Neill, An Fosa, Cill Airne; H. P. Courtney, Clontarf; Liam O Cochláin, Coilleanach, Cill Airne.

£1 EACH.—An t-Athair S. MacDomhnaill, Máinister O dTórna; Rev. T. O Curnain, Dingle; Rev. D. Breen, C.C., Dingle; Rev. I. O Curtayne, Dingle; Micheál O Riada, Cill Airne; P. J. Fitzgerald, Dublin; B. Collins, Clontarf; L. O Gogáin, Dublin; M. O Loingsigh, Clontarf; P. Walsh, Drumcondra; Pádruig O Mathgamhna, Cill Airne; Donnchadh O Seaghdha, Dubhros; An Brathair Marc, Cill Airne; Eibhlin Bean Ui Chúrnáin, Lios Ui Bhigim; Brigid Ni Ghlasáin, Cill Airne; James Hegarty, Rathfarnham; P. Ashe, Dunlecg, Co. Clare; Micheál O'Sullivan, Terenure, Dublin.

10S EACH.—Donnchadh O Súilliobháin, Shelbourne, Kenmare; Muiris O Catháin, Ath Chath; Aine Ni Shúilliobháin, Lios Ui Bhigim.

5s.—Siobhán Ni Scannaill, Lios Ui Bhigim

SUBSCRIPTION FORM

Seoḃṗaṁ iṗtiġ annṗo £ : : , map ṗínteáṗ i ġcómaiṗ Colmain Cuṁneacáin Sáiṗ-ṗiuṫóiḋe Ciaṗṗaiġe.

I enclose £ : : , being my subscription towards a Monument to the Four Great Kerry Poets.

Sínġṫe }
Signed } .....

Seoḷaḋ }
Address } .....

.....

Dáṫa }
Date } .....

Do }
To } ....

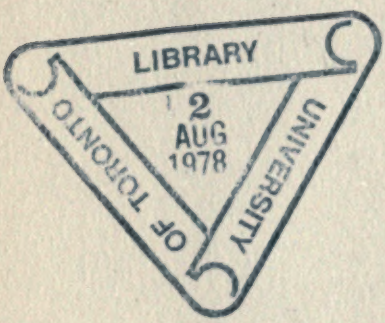
LIBRARY
2
AUG
1978
UNIVERSITY
OF TORONTO